АНАТОЛЬ ГРАЧАНІКАЎ

Я ВАС ЛЮБЛЮ...

«Мастацкая літаратура»

АНАТОЛЬ ГРАЧАНІКАЎ

Я ВАС ЛЮБЛЮ...

Лірыка

МІНСК
«МАСТАЦКАЯ ЛІТАРАТУРА»
1986

ББК 84Бел7
Г 78

Рэцэнзент
Яўген Міклашэўскі

Г $\frac{4702120200-097}{М302(05)-86}$ 52—86

Светлай памяці маці —
Еўдакіі (Дамінікіі) Нічыпараўны

Два чувства дивно близки нам —
В них обретает сердце пищу —
Любовь к родному пепелищу,
Любовь к отеческим гробам.

(На них основано от века
По воле Бога самого
Самостоянье человека,
Залог величия его).

А. С. Пушкін

Радзіма

Стагоддзямі маёй Радзімы сіла
Захопнікаў і ўладароў крышыла.

Ад стрэл качэўнікаў да рурскага металу
Яна ў глыбінны жвір пераплаўляла.

Апаленая доляю агністай,
Усё стрываўшы, засталася чыстай.

І гэту шматпакутную зямлю,
Як прашчуры і продкі, я люблю.

І, як зямлю ніхто не змог спаганіць,
Ні скваппныя цары, ні каралі —

Не вынішчыць маю любоў і памяць,
Пакуль жыву на гэтай на зямлі.

Віцька Моцін

Амаль аглух
Ад магістралі,
Пакуль спыніўся
Над Сажом,
Дзе шмат гадоў
Гайдаюць хвалі
Неструхлявелы
Наш паром.

Ніхто не стрэціць,
Не прывеціць...
Якою доля ні была —
Крыжы магіл бацькоў
Мне свецяць
Адсюль,
З палескага сяла.

Дык хто ж крануў
Мяне за плечы?..
У цішыні
каля вады
Пачуў я голас чалавечы
Бадзёры,
Дужы,
Малады.

— Не прызнаеш?
Я — Віцька Моцін!
Ну, брат, даеш —
Не прызнаеш!
Я тут,
як бусел на балоце.
А ты?
Як ты цяпер жывеш?

Гляджу
На самазванца-брата
І чую свіст
Варожых куль.
Яго татусю бачу,
Ката,
Што знік з чужынцамі
Адсюль.

Ён, сын,
За бацьку не ў адказе.
Вайна на тое і вайна.
Ды для мяне,
Ва ўсякім разе,
Яшчэ не скончана яна.

Не ўсе і зараз
Хлебадайцы.
Ды хто мне з памяці
Сцярэ:
Мы з братам
Рады шалупайцы,
А Віцька побач сала жрэ.

Маруся

Пасляваенныя вячоркі...
Да самай ранішняе зоркі
Я побач з Мішам-гарманістам
У пругкі бубен б'ю з прысвістам.

Мой бубен стогне і смяецца,
Ён то салоўкаю зальецца,
То, нібы зяблік, запішчыць,
То кнігаўкай папросіць піць.

Ужо даўно сябрук мой, Міша,
Парэпаныя вусны ліжа.
Але нясецца карагод,
Пыл выціраючы і пот.

Павылятаюць пары з круга
Да Сожа соннага, да луга.
І Міша пакладзе гармонік.
— Нясі дадому,— скажа,—
Толік...
І знікне ў цемры пад гарой
Са старшынёваю дачкой.

І вось адзін я застаюся
У дрогкай і салодкай скрусе.
Баюся я і спадзяюся,
Што сядзе побач зноў Маруся.

Яе да хаты не праводзяць
Туды, дзе вочы сном салодзіць
Сынок.
А ад каго — здаецца,
У вёсцы кажуць, што ад немца.

Прысядзе побач зноў Маруся,
Я да пляча яе прыткнуся.
Мне стане горача і млосна,
Яе адчуўшы пругкі бок.
Яна ўздыхне і скажа:
— Позна!
Хадзем дадому, жанішок!

І павядзе мяне, малога,
Гармонік сціснуўшы ў руках...
Я скрып суседскага парога
Дагэтуль чую па начах.

Другія пары карагодзяць,
А мне здаецца ўсё адно,
Адна дамоў Маруся ходзіць,
Хоць з'ехала яна даўно.

Дзядзька Фіма

— Не трэба, хлопча, гараваць,
Нам трэба ночку начаваць,—
Сказаў нарэшце дзядзька Фіма
І стаў майстэрню замыкаць.

Я, разамлелы ў час вячэрні,
Драмаў ужо ў кутку майстэрні,
За дзень пратопаўшы зімой
Вёрст дваццаць з гакам пехатой.

Па прыкладу суседа Мішы
У горад навастрыў я лыжы.
І маці мне сказала:
— Можа,
Там дзядзька Фіма дапаможа...

Як пасівеў ён, дзядзька Фіма!
Яго забыць мне
немагчыма

З тае блакаднае пары,
Калі у нашым у двары
Ён ля пахілае вярбіны
Рабіў з гадзіннікамі
міны.

На нас зірнуўшы зверху ўніз,
Казаў:
— Ну вось гатоў сюрпрыз!

І адганяў нас, малалеткаў,
Яго таемнай працы сведкаў,
А сам «сюрпрыз» круціў і слухаў
І нават прыкладаў да вуха.

...Натомлена буркоча грубка,
Я, кіпень сёрбаючы з кубка,

Вось-вось, здаецца, разальюю,
Ды не пытаю пра сям'ю.

Журботна-цёплымі вачыма
Глядзіць удалеч дзядзька Фіма.
Зноў ажывіў яго ны зрок
І жонку і пяцёх дачок.

Гадзіннікі навокал цікаюць,
Нібыта птушкі ў лесе ціўкаюць.
І ў бомах-выбухах, я чую,
Зязюля жаласна кукуе.

Ласкаваю рукой укрыты,
Я сплю да рання, як забіты.
Рыпіць за шыбай ранні полаз,
Гучыць над вухам дзядзькаў голас:
— Не трэба, хлопча, гараваць,
Нам трэба дзень перадняваць!

За Гомелем людзі ёсць...

Прыгадаў я зноўку маладосць
І начлег казённы на вакзале.
— За Гомелем людзі ёсць? —
У мяне вандроўнікі пыталі.
Рагаталі мужыкі ў чарзе:
— Ёсцека, ды дробненькія ўсе...

Землякі палескай стараны
Жартавалі, мо каб не журыцца,
Толькі што вярнуўшыся з вайны,
З доўгай і крывавай касавіцы.
Я цяпер прызнаюся услых:
Быў, бясспрэчна, Мележ сярод іх.

І Шамякін браў тады білет,
Ды не ў мяккі, нават не ў плацкартны,
Каб усім сказаць, чаго ён варты,
Гэты дзіўны і складаны свет.
Не спяшыў Навуменка Іван,
Ён абдумваў першы свой раман.

З кулямі варожымі ў нагах,
Поўны камсамольскай загартоўкі,
Макаёнак нішчыў па начах
Першыя ў жыцці аднаактоўкі.
І зямляк мой, Сачанка Барыс,
Шчэ не ўведаў Штаты і Парыж.

Калі раптам нечаканы госць
Да мяне ў кватэру завітае:
— За Гомелем людзі ёсць? —
Жартам па-ранейшаму пытае.
І адкажа, толькі пыл страсе:
— Ёсцека, ды дробненькія ўсе...

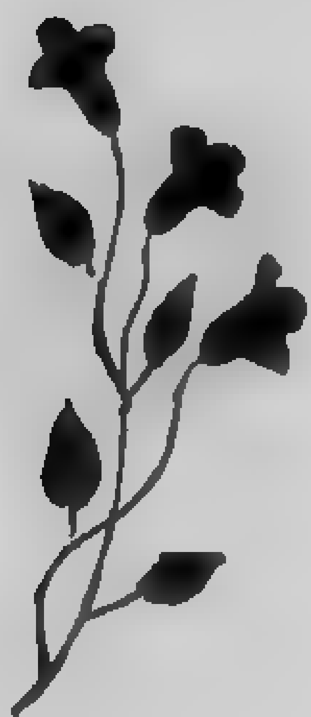
Землякі, палескія сыны,
Колькі ўсім нам вынесці прыйшлося,
Каб да нашай роднай стараны
Гэтае пытанне прывілося!

Гомельшчына!
Выспы і бары.
Прыпяць...
Сож...
Дняпро...
Між іх — азёры...
Дзе яшчэ сустрэнеце, сябры,
Гэтакае шчырасці узоры?
Кажуць людзі: чым гаротней доля,
Тым бліжэй ты да чужога болю...

Рудабелка...
Ціхан Бумажкоў,
Мазураў і Ціхан Кісялёў,
Царыкаў, Ісачанка, Казлоў,
Нашы камунары, партызаны,—
Вашай славай край аперазаны.
Ловіць праўду сёння свет вялікі
У дзяржаўным голасе Грамыкі.

...Ад'язджае і мне кажа госць:
— За Гомелем людзі ёсць!

* * *

Вечарэла.
Адзін я ішоў
Задуменна-пустымі палямі.
І абрысы пажоўклых стагоў
Уяўляліся мне курганамі.

А яны, курганы, ля дуброў
Зараслі, аплылі і аселі,
Быццам рэха мінулых вякоў
Не ўтрымалі ў парэпаным целе.

Перазвону мячоў не чуваць,
Не відаць ашалелай пагоні.
Толькі хмаркі кудысьці ляцяць
Па-над імі, як дзікія коні.

Колькі я ні вяртаўся дамоў,
Колькі ні адлучаўся я з дому,—
Не наведаць не мог курганоў,
А чаму?
Гэта мне невядома.

Знаўцы скарбаў сівой даўніны,
Таямніцы вякоў адкрывайце.
Толькі гэтыя курганы
Не чапайце, прашу, не чапайце.

* * *

Нахмурыла хата чало,
Цяпер яна нібы чужая.
Маё гаманкое сяло
Маўкліва мяне сустракае.

З далёкіх і блізкіх дарог,
Не толькі ў святочныя даты,
Спяшаўся сюды на парог
Я ў стоме да роднае хаты.

А сёння, даруй, абміну,
Спярша завітаю да чаю...
Нясу не гасцінцы — віну,
Якую?
І сам я не знаю.

Як цяжка вяртацца дамоў,
Як вусцішна робіцца ў хаце,
Калі ты дажыў да грудкоў,
Спачылі дзе бацька і маці...

Мама

Я ніколі не прысвячаў маці свае песні,
Бо яна была маёй самаю лепшаю песняй,
Перад якою нямеюць іншыя...

Калі памірае маці,
Галасіць пачынаюць:
— Даруй мне, мамачка!
І жалобна шмыгаюць носам,
Атрымаўшы адпушчэнне грахоў.

Мая маці
Ніколі і нічога мне не даравала.
Я ў вачах яе заўсёды чытаў
Перажытае і перадуманае мною,
Вычытваў нават тое,
Што сам ад сябе хаваў
У глыбінях памяці сваёй.

Нават у далёкай ростані,
Калі мне было добра — і ёй было добра,
Калі мне было дрэнна — і ёй было дрэнна.
Яна ні ў чым мяне не папракала,
Але, супакойваючы мяне,
Адкладвала на сваім сэрцы
Усё новыя і новыя зарубкі.

Аднойчы мне стала так цяжка,
Што я амаль канаў ад болю.
І ёй стала балюча і цяжка,
І хворае сэрца яе не вытрымала...

Мама перахапіла мой боль,
Мама засланіла мяне сабою.
І зразумеў я гэта позна,
Вельмі позна...

2 Зак. 2168

* * *

Праскрыпеў на балоце спрасоння дзяркач,
Адгукнулася ў полі журботная каня...
Не ўцячэш у жыцці ад няўдач і нястач,
Нібы птушка з гняздзечка на зябкім світанні.

І калі ты ўчарнеў ад бяды і нуды,
І гады надзялілі цябе сівізною,—
Прыгадай, што ты некалі быў малады,
Нібы першая завязь на дрэве вясною.

Быў світанак такі.
Быў і ранак такі.
Толькі сэрца яшчэ не сціскалі ўспаміны.
Як ні дзіўна:
Умацоўваюць дрэва сукі,
Калі трэба яму адпілоўваць галіны.

Ёсць магічнае слова між нас:
— Трэба жыць!
Хоць няўмольна жыцця падразаецца круча...
А дзяркач на балоце скрыпіць і скрыпіць.
Спачувае каму
Ці самому балюча?

Балота

Кажуць, браце Рыгор,
Гэтым летам гарачым
Горка плакалі птушкі
Над Балотам дзіцячым.
Можа, нешта не тое
Адчулі ў прыродзе,
Можа, душы дзяцей
На саракагоддзе
Пазляталіся з выраю
Незваротнага
Да маленства свайго
Крывава-гаротнага.

Помніш, браце Рыгор,
Як у багне куп'істай
Нас хавалі матулі
Ад сілы нячыстай.
Прыязджай,
Мы з табою
Таксама паплачам
Над маленствам сваім,
Над Балотам дзіцячым.

Колькі нас тут было —
Не адкажуць матулі.
Іх і нас тут лічылі
Варожыя кулі.
Асаку падпаліўшы,
Смяяліся каты
І кідалі ў кустоўе
З размаху гранаты.
І стагнала дрыгва.
І трашчала
Лаза.

Закіпала
На тварах дзіцячых
Сляза.

І ў пякельным агні
На сваю на бяду
Птушкі ўспыхвалі
На ляту.

Багна высахла тут
Як ад гора і болю.
Ды не высахнуць
Вочы матуль анікол.
Людзі тут анічога
Не сеюць, не жнуць.
І штогод
Сюды кветкі
І цацкі нясуць.

* * *

І днём і ноччу на шашы
Гудуць натужліва маторы.
І мне здаецца: па цішы
Цяпер сумуюць нават зоры.

Да зыркіх пырскаў уваччу,
Што нема ўспыхваюць над светам,
Я сам расхрыстаны лячу.
Куды лячу?
За вамі следам.

А можа, гэта вы — за мной?
Аглушаны — не разбяруся...
Падпёршыся адной нагой,
Стаіць узбоч дарогі бусел.

І, закінуўшыся крылом,
На плынь задымленую гэту
Глядзіць, як на металалом,
Прыёмшчык стомлены «Чармету».

* * *

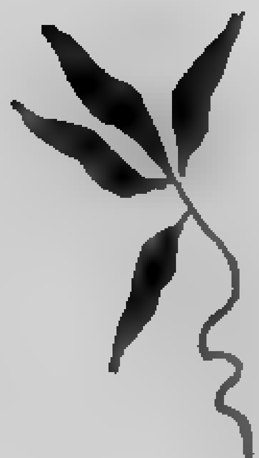
Збег я ад гарадскога тлуму,
Каб у цішы дадумаць думу.
Збег ад сям'і і ад сяброў
У засень прыпяцкіх лясоў.

— Дзень добры,
Бераг разагрэты,
Ласіны след на сцяжыне!
Ні тэлефона, ні газеты
І ні транзістара ў мяне.

Нарэшце вабная спакуса
Хоць трохі збавіцца ад грузу
Будзённасці — перамагла.
Узмахам пругкага вясла
Ганю я чоўнік на зары
Куды?
На рыбныя віры.

А недзе ў небе самалёты
Зноў рэжуць ранішнюю ціш,
Нібы нагадваючы,
Што ты —
Сам на кручку трывог вісіш...

* * *

Хто ведае, у чым прычына:
Як толькі сціхнуць капяжы,
Спрадвечны клопат селяніна
Вясною селіцца ў душы.

Глядзіш на рунь з надзеяй чыстай,
А думаеш аб збажыне.
І ні міністра, ні таксіста
Трывога гэта не міне.

Таму што з сейбітаў усе мы,
Які б ні быў прагрэсу час.
І сутнасць гэтай тэарэмы
Жыццё даказвае не раз.

* * *

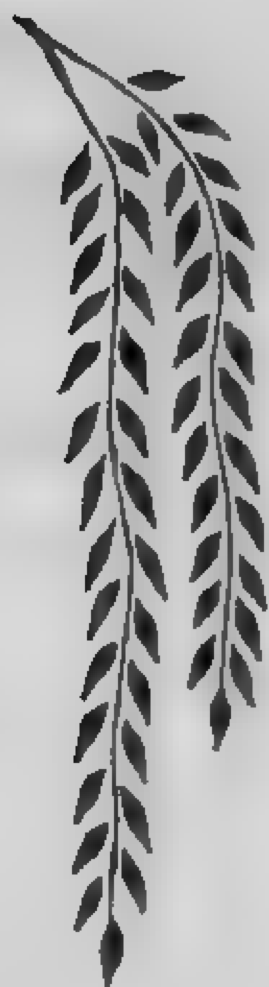
Не хваліся,
Што маеш сяброў, як грыбоў
У асеннім лесе.
Хто з табой
Падзяліцца апошнім гатоў,—
У сябры не лезе.

А засмокчуць
Жыццёвыя раптам віры,
Абаўюць пакутай —
Пазнікаюць сябры,
Як грыбы у бары
Перад сцюжай лютай.

І калі ты адзін,
Аслабелы зусім,
Шлях свой станеш мерадь,—
У дарозе, нарэшце,
Сустрэнешся з тым,
Хто ў цябе паверыць.

Перад ім ты
Паклясціся будзеш гатоў:
Можна жыць без грыбоў,
Нельга жыць без сяброў!

Лакаматыўчык манеўровы

Ён і цяпер жывы-здаровы,
Хоць і ўчарнеў, нібыта грак,
Лакаматыўчык манеўровы —
Таварнай станцыі батрак.

Каб магістральны рух шалёны
Ні на хвіліну не затух,
Зганяе ў гурт ён эшалоны,
Нібыта чэрады пастух.

І днём і ноччу — грузы, грузы
Праз туманы, дарожны дым
Ляцяць ва ўсе куткі Саюза
І не развітваюцца з ім.

Без крыўды ён, лакаматыўчык,
Вядзе руплiва свой матыўчык,
Апошні выпхнуўшы вагон,
Засне, уткнуўшыся ў перон.

Яго аркестры не вітаюць,
Наперад кветкі — не кідаюць.
І кожны на яго крычыць,
Калі квартальны план гарыць.

Сапе ён, пыхкае натужна
І сам сабе прызнацца рад:
Як зноў яго забылі дружна,
Дык значыць справа йдзе на лад.

Адвечная песня

— Дай, божа, дзетак, а дзеткам — долю,—
Напявала маці першынцу ў прыполе.

Маці напявала і сама не знала,
Што яе і сына у жыцці чакала.

Нават каб сказалі, што чакае пекла,
Маці б у адчаі ад дзіця не ўцекла.

Чэзнуць самаўладцы, троны і кароны,
Дынамітам пахне часу бег шалёны,
І крычаць праpокі, магі, хіраманты,
Што планета хутка разляціцца ў транты.

Ды ў трывожным свеце, напаўзвар'яцелым,
Як ад злога вока, захінуўшы целам:

— Дай, божа, дзетак, а дзеткам — долю,—
Напявае маці першынцу ў прыполе...

І што ім трэба ад мяне?

Ён жыў і шанаваў законы,
І да ўсяго быў падазроны.
І на інтрыгі між размоў
Не траціў розуму і слоў.
Сачыў, калі і як хто гляне,
Хто хваліць, ганіць ці кляне.
І задаваў сабе пытанне:
— І што ім трэба ад мяне?

Яго дзяўчына пакахала,
Нябога думаў доўга-мала:
Яна ж свабоду праглыне!
— І што ёй трэба ад мяне?

Сяброўка ў дзеўках не хадзіла,
Другому дзетак нарадзіла.
Шчаслівай бачыў ён яе:
— Вось што ёй трэба ад мяне!

Не шкадаванне, не пакуты,
А радасць ад таго, што путы
Свайго кахання разарваў,
Ён у той момант адчуваў.

Вісіць над ім яго пытанне,
Як прывід самазахавання.
Хай нават прыйдзе смерць з касою,
Яна яго не зварухне.
Ён буркне, тупнуўшы нагою:
— І што ёй трэба ад мяне!

Аэробіка

Ці з пенсійнаю кніжкаю ты,
Ці з універсітэцкім ромбікам,
Ці стары ты, ці малады —
Займіся, дружа, аэробікай.

Вунь мой Кузьміч, дарагі сусед,—
Не пазайздросціш такому факту,—
Бег за здароўем штораніцы ўслед,
Дабегаўся ж — да інфаркту.

Толькі вычаўраў ад бяды —
У бога здароўя не кляньчыць.
Штораніцы, як стрыгунок малады,
Пад музыку дома танчыць.

Рытмы сучасныя не прызнае,
Як і дыэты ніякай.
Мацуе мускулы ён свае
«Яблычкам» і «Сербіянкай».

Неяк лобзіка я запытаў,
Мой загубіўся-згінуў.
Кузьміч галавой на падлогу стаў
І ногі ў бакі раскінуў.

Вядома, нагамі стаяць дагары
Не кінецца кожны з ахвотай.
За голаў хапаюцца дактары,
Кузьмічыха плача ўпотай.

Унукі ў здзіўленні на дзеда глядзяць,
Як на з рэстаўрацыі лапаць...
І раптам пайшлі разам з дзедам скакаць,
Бо з бабкай не хочацца плакаць.

Вяртанне з бежанцаў

Балада

Дамоў вярталіся мы з выгнання.
Салдаты нас у дарозе кармілі.
Дзякуй вам, добрыя лескавічане,
Што ў акупацыі прытулілі.

Што ў сорак чацвёртым, зімой марознай,
Дзяліліся ўсім, чым можна дзяліцца.
Дамоў вяртацца ніколі не позна,
Ды Ляскавічы доўга нам будуць сніцца.

На прыпяцкай кручы нас маці спыніла:
— Вёсцы ў пояс пакланіцеся, дзеткі!
І вёску здалёку перахрысціла:
— Дай божа сюды зноў вярнуцца ў адведкі...

Мяне і зараз пякуць тыя слёзы,
Што ў маці навек у вачах застылі.
І зараз бачу тыя бярозы,
Дзе мы не ляжым у брацкай магіле.

Дзякуй вам,
Добрыя лескавічане,
Палешукі,
Пабрацімы,
Зямляне!
Дамоў вярталіся мы з выгнання,
Што наша доля дома застане?

У Петрыкаве нам сказалі,
Каб мы бацьку свайго не чакалі.
У Калінкавічах удакладнілі,
Што пад Кіевам бацьку забілі.
А ў Гомелі на вакзале:
— Прыязджаў ён,— людзі казалі.

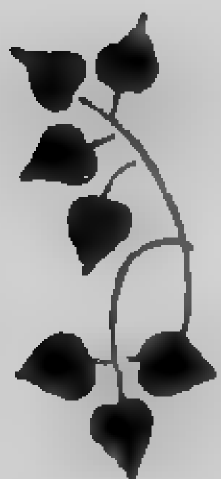
Прыязджаў,
Гараваў,
Распытваў,
Дзе ты, Дамініка, і дзеці.
А хто адкажа?
Вайна, як сіта,
Людзей рассеяла па белым свеце...

Дамоў мы вярталіся.
А бацька з дому
Зноў вяртаўся на перадавую.
Год яшчэ будзе яму невядома,
Ці ўбачыць дзетак і жонку жывую.

Потым прыйдзе ён, год сорак пяты.
І бацька прыйдзе чэрвеньскім поўднем.
Як вераб'і, мы выпырхнем з хаты,
Бо салдатам бацьку свайго не помнім.

Будзем праз вокны глядзець дзікавата
З трывожнай цікаўнасцю недзіцячай,
Як абдымае маці салдата,
Як ён перад ёю маўкліва плача.

Напярэдадні

Дзяцей на свята Першамая
Матуля ў хаце не ўтрымае.

І вось бягу я, сонцу рады,
Упрыскач вулкай басанож,
Каб глянуць, як паўзе на грады
Разлівісты вясновы Сож.

Уся загадкавасць паводкі
Сплыла, нібыта першы гром,
Калі убачыў я:
Да лодкі
Дзяцюк на гаць ідзе з вяслом.

Рыпелі хромавыя боты,
Ажно трашчала цішыня.
І дзядзька з гаці
у балота
Мяне спіхнуў, як жабяня.

Вачыма зыркнуў.
Усміхнуўся.
Пайшоў.
Назад не азірнуўся,
Хоць я крычаў і трапятаўся,
За колкае галлё чапляўся.

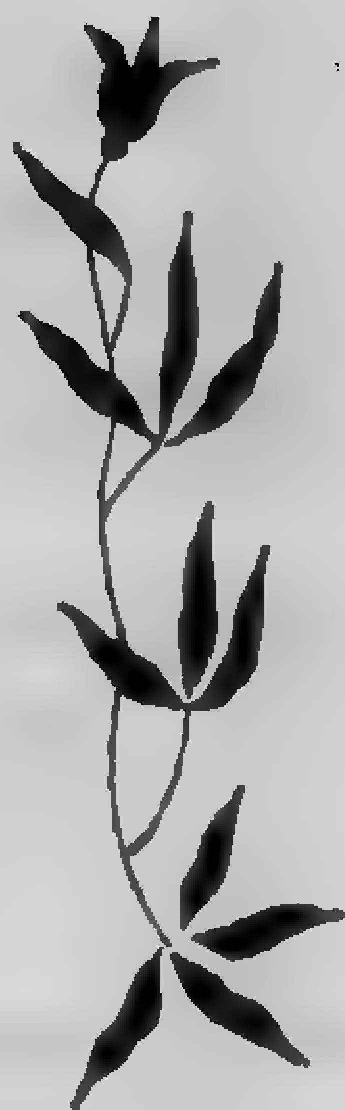
І толькі выпаўз я на гацьку,
Скаваў мяне халодны жах:
Убачыў я другога дзядзьку,
Той ледзь трымаўся на нагах.

Блішчэлі, як талеркі, вочы,
Сабе пад нос ён нешта гуў.

Я паміж ног яго праскочыў,—
І ён з дарогі не звярнуў.

...На печы дзед мяне суцешыў
І стаў маўклівы, як сцяна.
Было ўсё гэта ў сорак першым,
Наперадзе была вайна.

Сцяна

Дажывае свой век паліцай,
Ды світанкаў дагэтуль баіцца.
Закрывавіцца небакрай —
Паліцаю чамусьці не спіцца.

Адзвярэў...
Адсядзеў...
Адрабіў...
І дзяцей сваіх вывеў у людзі.
А падумае: нібы не жыў,
І жыцця ўжо другога не будзе.

Быццам камень на шыі — віна.
І не стрэсці з душы непакою.
І шчарбатая сніцца сцяна.
А пад ёй..
А пад ёй...
А пад ёю...

У вачах у вяскоўцаў — дакор.
І няма, пэўна, большае кары,
Як адчуць, што жывы ты памёр
І ратунку не просяць ахвяры.

3 Зак. 2168

Прыроды вечны рухавік

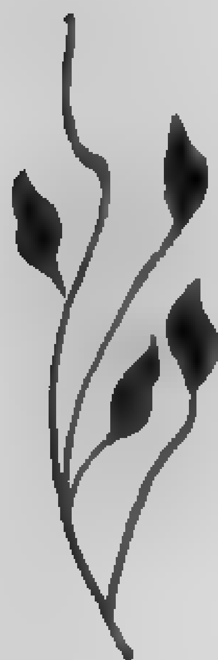
Трывожыць тайнай маладзік,
Схадок — журботнасцю сівою.
Прыроды вечны рухавік
Працуе летам і зімою.

Няўжо дарэмна тарахціць
Ён у касмічным падарожжы?
Няўжо нейтронкаю накрыць
Яго вар'ят якісьці можа?

Няўжо, калі мы аджывем
І на планету мор нахлыне,
Да новых сонечных сістэм
Падключыцца і нас пакіне?

Пазначыўшы, што тут жылі
Таленавітыя стварэнні,
Але яшчэ недараслі
Да узаемаразумення.

Пагранічча

Разгайдаўшы успаміны,
Цераз Сож прыбег у госці
Свежы вецер з Украіны,
Свежы вецер маладосці.

Толькі бор нам быў за сведку
Ды ў нябёсах цёмных зоркі,
Як хадзілі мы ў адведкі
Да ўкраінак на вячоркі.

Як ад парубкаў раўнівых
Іх сяброўак выкрадалі
І на бераг свой,—
шчаслівых,—
На чаўнах перапраўлялі.

А насустрач,—
як пушынку,—
Беларускую дзяўчыну
У абранніка ў абдымках
Везлі хлопцы на Ўкраіну.

І збіралася, вяселлі,
Што і там і тут шугалі,
Як высокія арэлі,
Нашы берагі злучалі.

І ні ўпіцца, ні пабіцца.
Хто свой род тут ганьбіць стане?
Хто парушыць тут граніцу
Нашай дружбы і кахання?

* * *

Андрэю

Калі жывуць яшчэ бацькі,
Заўсёды знойдзеш ты прытулак.
Яны — твой тыл і паратунак,
Калі жывуць яшчэ бацькі.

Для іх заўсёды ты — дзіця.
Яны суцешаць і ўратуюць.
І на сувой твайго жыцця
Свайго жыцця не пашкадуюць.

І там, за далеччу гадоў,
Дзе ім не быць з табою разам,
Святая іхняя любоў
Асвеціць шлях твой цяжкім часам.

І трэба, мабыць, гэтак жыць,
Шануючы сваю Айчыну,
Каб мог і сын твой паўтарыць,
Свайму у будучыні сыну:

«Калі жывуць яшчэ бацькі,
Заўсёды знойдзеш ты прытулак.
Яны — твой тыл і паратунак,
Калі жывуць яшчэ бацькі».

* * *

Хадзем, Алеся, ў Лаб'які,
У маладзенькі бор сасновы,
Дзе ўжо шныпораць грыбнікі,
Твае аднолеткі
І ўдовы.

Там, на ваенным рубяжы,
Ніколі рэха не цішэ.
Не зарастаюць бліндажы,
Не абсыпаюцца траншэі.

Нібы, спыніўшы часу вал,
Прырода на крутым узлессі
Пакінула мемарыял
Для вас, такіх, як ты, Алеся.

Хадзем, Алеся, ў Лаб'які,
Ты здагадаешся,
я знаю,
Чаму старыя там жанкі,
Збіраючы баравікі,
Ніколі песень не спяваюць.

* * *

Генадзю

Па гэтай месячнай сцяжынцы
За выгінастаю лукой,
Набраўшы ў горадзе гасцінцы,
Плылі дадому мы з табой.

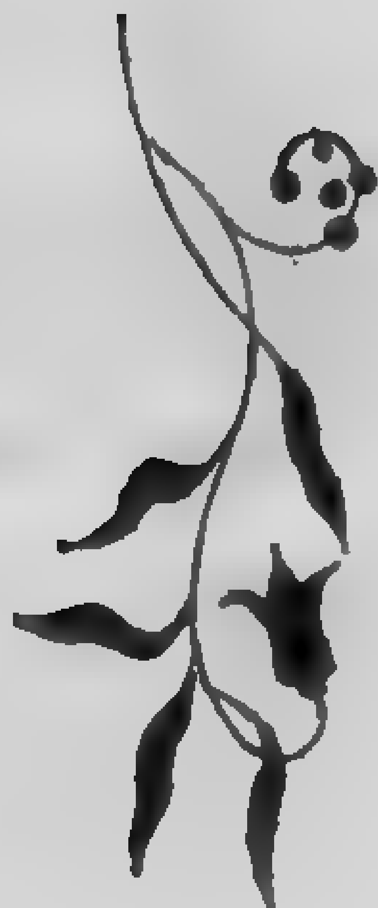
За бортам хвалі лапаталі,
Ныралі зоркі аж да дна.
Бацькі святло не выключалі,
Яны заўсёды нас чакалі
У цёплай хаце давідна.

У борт зноў б'е быстра тугая,
Іскрацца кроплі на вясле.
Ніхто цяпер нас не чакае
У пачужэлым нам сяле.

Маўкліва і падслепавата
Праз вокны цёмныя свае
На нас глядзіць з дакорам хата,
Але прытулак нам дае.

Без нас ізноў яна астыне,
Адна застаўшыся з журбой,—
І гаспадар, і гаспадыня,
І сірата, як мы з табой.

* * *

Жыццё кароткае.
Але
Яго мы самі скарачаем
Віном,
Цыгаркай,
Нават чаем,
Калі штодзень ён на стале.

Што скарачае нам жыццё?
Хто нам выкручвае вантробы?
Злаcліўцаў сіплае выццё,
Нелітасцівыя хваробы.

Ад лёсу, браце, не ўцячэш.
Прад ім не падай на калені,
Калі заўсёды ты жывеш
У згодзе са сваім сумленнем.

І ў безвыходнасці цяжкой
Да ран хай думка прыгарнецца,
Што ў добрай памяці людской
Ад нас хоць нешта застанецца.

* * *

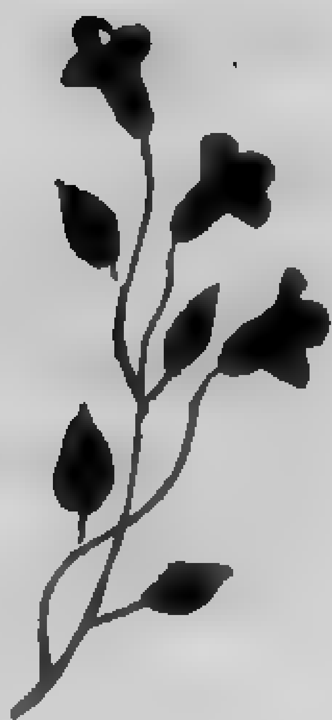
За сакавіцкімі завеямі,
Нібы за прывіднай сцяной,
Ужо вясна махае веямі.
І пахне сцяты свет зямлёй.

То ціўкне птушачка азяблая,
То зашархоча з даху снег,
То дрогка страпянецца яблыня,
То пырхнуць вераб'і са стрэх.

І сонца кволенькае коціцца
Увысь, на небасхіл круты,
І сэрца гэтак не маркоціцца,
Як у былыя халады.

Званчэюць галасы дзіцячыя,
Задумна шэпчуцца лясы.
Былі,
Сплылі,
Не перайначылі
На свой капыл нас маразы.

Павадырок

Па вуліцы пустой вясковай
Пасляваеннае пары
З жалобнай песняй адмысловай
Брылі сляпыя гусляры.

Наперадзе цяжкой хадою,
Трымаючы ў руках кіёк,
З вялізнай торбаю пустою
Ішоў малы павадырок.

Відаць, бацькоў вайна скасіла,
Што выпаў лёс яму такі.
Якая б маці адпусціла
Сваё дзіцятка ў жабракі?

У гурце тым,
Ад пылу шэрым,
Худых, ахрыплых гусляроў,
Глядзеў ён з сумным недаверам
На нас,
Вясковых гайсуноў.

Слязіліся ў малога вочы,
Ён і не ведаў, і не знаў,
Што нам таксама лёс сірочы
Кавалка сытага не даў.

А з хат выходзілі жанчыны
Сустрэць няпрошаных гасцей,—
Выратавальніцы дзяцей —
Выратавальніцы Айчыны.

Салдацкая шапка

Стаю адзін я
Над магілай брацкай,
Дзе нахілілі
Галавы вяргіні
У роздуме
Над доляю салдацкай,
Калі народу цяжка
І Айчыне.

Мне бачыцца
Далёкі сорак трэці
І свежы жвір
Васкова-жаўтаваты.
Глядзяць жанкі самлелыя
І дзеці:
Сяброў хаваюць
На грудку салдаты.

Іх камандзір
Прыгорблены і чорны,
Штоноч кашляў
У ацалелай хаце,
Сказаў,
Калі салют аціх
Няспорны:
— Забітых шапкі
Дзецям перадайце!

І вось бягу,
Задыханы, ў зямлянку,
І млеюць ногі
У знямелай скрусе.
Трымаю
Я ў руках сваіх вушанку,

Але надзець
На галаву баюся...

Калі размовы
Сённяшнія чую,
Дзе адхапіць бы
Пыжыка па блату,—
Па той,
Салдацкай шапцы
Я сумую,
Што колькі год
Служыла мне і брату.

Адказ вучонага

— Ці пранясецца
Над нашай планетай
Агонь спапяляльны
Трэцяй сусветнай? —
Спыталі ў Энштэйна людзі.

Вучоны падумаў,
Сказаў з журботай:
— Адно я знаю:
Сусветнай чацвёртай
Вайны ніколі не будзе!

Спазнаў ён і славу,
Спазнаў і праклёны,
Але не зрабіўся
Хлусам вучоны.

* * *

Гляджу ўслед выраю гадоў,
Што ўжо не вернуцца з дарогі...
Вузее круг маіх сяброў,
Шырэе круг маёй трывогі.

Я не адзін такі дзівак.
Сваё абпальваючы крылы,
Рабіць не тое і не так
Чамусьці ў нас хапае сілы.

І на жыццёвым віражы,
Адчуўшы раптам стому ў целе,
Усведамляеш:
І ў душы
Таксама струны аслабелі.

Аднак не трэба шкадаваць,
Сваю гаці на свеце гаць,
Перамагай адчай халодны,
Пакуль гады не адляцяць
У вечны вырай незваротны...

* * *

Як агорне смутак без прычыны,
Пабрыдзеш няўцямна нацянькі...
У кустах шчаслівы смех жанчыны
Я пачую на беразе ракі.

І ў мяне затахкала пад сэрцам
Раптам сарамлівая віна:
Так адна жанчына не смяецца,
Вабіць так абранніка яна.

Хто ён — ласунец ці закаханы?
Гэтага не знаю, не скажу.
Ласкаю няўцерпнай ці падманам
Ён скарыў жаночую душу?

Пах гаркавы палыной вячэрніх.
Непатольных, сыценькіх надзвіў,
Я і сам не раз красунь нявёрных,
Нібы дзікіх качак, тут лавіў.

Селезням далёкім на пацеху
Пёркі доўга чысцілі яны.
Толькі я не чуў такога смеху
І не адчуваў такой віны.

І цяпер гучыць ён як адплата
За мае мінулыя грахі.
Над чыім каханнем сёння здрада
Коршакам апісвае кругі?

Апякун

— Рабочы клас
Не зразумее нас! —
Ён паўтараў
Бяздомным інжынерам.
А сам рукамі
Блатнякоў-пралаз
За горадам
Сабе узводзіў церам.

Яго не зразумеў
Рабочы клас:
Няма таго апекуна
Між нас.

Цыганскія песні

Я рос у глыбокай
Палескай лясной старане.
І ў сэрцы заўсёды
Мелодыю чую лясную.
Чаму ж так хвалююць
Цыганскія песні мяне,
Як толькі дзе-небудзь
Я іх у дарозе пачую?

Мяцежна-трагічны
Захопіць адразу іх дух,
Напоўнены смуткам балючым
І прагаю волі.
І цесным падасца
Жыццёвы твой ціхі катух,
Мышынай нарою
У вечна квітнеючым полі.

Няўжо, каб не зпікнуць
І не растварыцца ў вяках,
У песню, бы ў сховішча,
Збегла цыганская мова?
Але не застыла бетонкай
Яна на былых бальшаках —
Струменем крынічным
Бруіцца яна пажыццёва.

Усе мы — шукальнікі шчасця.
Усе мы ў душы цыганы.
Іх песні трывожна
Над нашаю доляй лунаюць.
Няўжо генетычную памяць
Маю абуджаюць яны
І прашчуры імі
Сігналы свае пасылаюць?

Каб ведалі мы,
Што не згоніць ніколі народ
У нераты забыцця
Паводка асіміляцый,
Пакуль яго песні
Ляцяць і ляцяць у палёт,
Нібы сувязныя,
Да іншых народаў і нацый.

4 Зак. 2168

* * *

Забудзем спрэчкі і размовы.
Хай стома з сэрца там спадзе,
Дзе цяжкакрылыя дубровы
Стаяць па пояс у вадзе.

Хіснецца душагубка-лодка,
Уратаваная ад крыг.
Няхай адмые нас паводка
Ад смогу вуліц гарадскіх.

Нам позна долю перайначыць.
Без нас тут дзічкам зноў цвісці.
Але так хочацца убачыць
Усё, што страчана ў жыцці.

Напэўна, любая, бяда ўся
Маіх пралікаў, дробных спраў,
Што я ад вёскі адарваўся
І родным гораду не стаў.

У зацішку густых акацый
Нам не задрэмлецца з табой,
Як у чаканні адаптацыі
Пасля бязважкасці цяжкой.

Возера

На альсах ёсць возера адно:
Дно і ў ясны поўдзень не відно.

Пад гарою там крыніца б'е.
Сцерагуць бабры хады свае.

Між лапушша ходзяць шчупакі,
Грэючы азяблыя бакі.

Гэткай цудадзейнае вады
Не страчаў нідзе ніколі ты.

Зверху — нібы цёплы сырадой,
А глыбей — як лёд халодны той.

І калі распараны нырнеш,—
Нібы ў маразільню пападзеш.

А пасля, скажу я вам, пасля,
Як пакінеш цёмныя глыбіні,
Зробішся бязважкім спакваля
У абдымках нерухомай плыні.

А калі яшчэ крынічнай збан
Нашча ты кульнеш, без пачастунку —
Пругкім станеш, як тугі качан,
Пругкім звонку і тугі са шлунку.

І пад дубам, слухаючы ціш,
Здзіўлена абмацваючы цела,
Ты адчуеш, што яшчэ рыпіш,
Што душа твая памаладзела.

Прафілакторый

Гарыць вячэрняя зара
Над Сожам і над цёмным плёсам.
І зоркі звон і камара
Чуваць у свеце шматгалосым.

Падфарбаваная смугой,
Над кручай ад расы сівее
Званіца цэркаўкі нямой,
Што ў рыштаваннях трухлявее.

Яшчэ не сціхнуў за ракой
Прафілакторыйскі дынамік,
Дзе масавік гасцей гадамі
Частуе імпартнай журбой.

Увесь яго рэпертуар
Над кручамі крутымі Сожа
На памяць завучыў абшар,
На шчасце, паўтараць не можа.

Аднойчы пеўнік малады
Задачку цяжкую курам даў:
Не кукарэкнуў, як дзяды,—
Спрасоння закрычаў: — Карамба!

Ахвярай стаўшы модных згуб,
Не навучыўшыся кумекаць,
Адразу ж ён папаў у суп,
Каб глупства больш не кукарэкаць.

Што дзіўна:
Гэты масавік,—
Ён гасцяваў у вёсцы часам,—
Хваліў наварысты крупнік
За натуральнасць паху мяса.

Скаргі

На чукалках-выбоінах я ўзмок.
Быў самы вільчык лета.
Я кіраваў на хутарок,
Каб у горад перавезці паэта.

Ён там на вышках загасцяваў,
На сене з духам мядовым.
Вершы пісаў і скаргі слаў
У высокія ўстановы.

Аб тым, што талент зусім зачах,
Што жыве на чужых харчах,
Што нідзе яго не друкуюць,
Толькі ведаюць — крытыкуюць.
Што нідзе ў яго, блукара,
Няма ні кала ні двара.

Таленты трэба расціць, вядома,
Каб сягалі ў творчыя высі.
Мне пазванілі з высокага дома,
Сказалі:
— Едзь, разбярыся!

Тут пашыраецца Каршукоў,—
Бясконцы наш клопат хатні,—
Хай засяляецца на пару гадкоў
Як жа яго там?
Фатнеў!

Чыталі, чыталі.
Піша багата.
Але аптымізму ў яго малавата.
І нейкі завужаны кругагляд.
Словам, вяртай яго ў горад назад.

Хай падумае, абжывецца,
Можа, тады весялей запяецца...

І вось я трасуся па бальшаку
На газіку ў пыле і поце.
Раптам бачу: узнімае руку
Мужчына на павароце.

— Да Дзятлавіч,—
просіць мяне,—
Падвязеш?
Тут кіламетраў дзесяць.
Па гэтым пяску марудна брыдзеш,
Ногі ледзь прысак месяць.

— А як жа! — адказваю.—
Падвязу!
Мужчына з палёгкай смяецца:
— Можа, ў дарозе пад колы лазу
Разам цягаць давядзецца.

Зноў падарожны пыл запяршыў,
Дзядзька адхекаўся, закурыў.
І праз якіх там пятнаццаць хвілін
Ён быў мне, як бацька, яму я — як сын.

Пра гэта я ведаў яшчэ і раней:
Заўсёды дарога яднае людзей,
Не тая, што жартам гавораць: як лоб,
А тая, дзе ўся — за калдобам — калдоб.

Дзядзька наогул не быў гаваркі.
Што зробіш, і сам я, напэўна, такі.
Аднак пацікавіўся:
што за планіда
У горад вадзіла яго, інваліда?

Дзядзька рукою махнуў:
— Не кажы!
Хоць ты самому ўжо скаргі пішы
Пра тое, што скаргамі заваліў
Інстанцыі розныя наш тут адзін.

І едуць камісіі розныя, едуць,
Ні павячэраць табе, ні паснедаць,
Ніяк не ўсталюецца ў вёсцы зацішша,
Бо ён усё піша...
Бо ён усё піша...

То шыферу трэба, то цэглы, то лесу,
То адшукае пралікі прагрэсу.
— Я,— кажа,— ніколі не буду маўчаць,
Прывык я «изъяны изобличать».

І летам гарачым, і сцюжнай зімою
Возімся ўсе з ім, нібы са скулою.
Ледзь што не па ім, то ён прэ на таран:
— Я, кажа, мінулай вайны ветэран!

Як быццам усе мы вайну тут праспалі,
Як быццам мы з ворагам не ваявалі,
Нібы пагарэлі не нашы тут хаты,
Нібы ўсе ў жывых — партызаны, салдаты.
Вунь, колькі вякуе удоў у салдатках.
Хто ім дапаможа ў парэпаных хатках?
Калі састарэлым ім не дапаможам,
Як глянуць сумленна у вочы ім зможам?
А гэты штукарыць, а гэты — грабе
І справа і злева і ўсё пад сябе.

Вось зноў напісаў, што не далі каня
Яму звезці сена. А я — старшыня
Не, не калгаса, а сельсавета.

Ён напісаў — я ў адказе за гэта.
Што зробіш, як кажуць, закон ёсць закон.
Вазіў тлумачальную сёння ў раён.
Вядома, гуманны і добры наш лад,
Але і праблем жа тут многа,
Калі крыкуна-аглаеда такога
Не можа ніхто асадзіць з нас назад.
Сапраўдны герой — хто заўжды ў барацьбе,
Не будзе ў народа сядзець на гарбе!
Я слухаў балючую споведзь. Маўчаў.
І газік па зжоўклых выжарынах гнаў,
І думаў пра тое, што часта і сам
Дапамагаў вось такім крыкунам.
А той, у каго сапраўды набалела
І для падтрымкі наспела пара,
Па завядзёнцы народнай нясмелай
Свой боль не наніжа на кончык пяра.
Яго пры імклівым руху няможна
Нам прамінуць, нібы знак дарожны.
Бо гэты нястрымны, калдобісты рух
Злучае ўсіх нас у жыццёвы ланцуг.
Дзе аслабелае лопне звяно —
Болем праніжа ўсіх нас яно.
Хай не сціскаюцца мускулы ў целе:
Не паспяшаліся...
Недагледзелі...

А як жа паэт?
Перавёз я паэта.
Аўтограф мне свой ён пакінуў за гэта.

Помнік

Дыктатар мікрадзяржавы
Перад тым як сканаў,
Ад свербу прыўднай славы
Помнік сабе рыхтаваў.

Сам прыкінуў эскізы,
Праект ухваліў свой сам.
І — разасланы візы
Лепшым у свеце майстрам.

Але не ўлічыў ён штосьці:
Мішурацца і ўладары.
Не йдуць і не едуць госці —
Лепшыя ў свеце майстры.

Збіўшы настрой манікальны,
Які яго гнёў даўно,
Зірнуў ён са спачывальні
На плошчу ў бронеакно.

Залапаталі бровы,
Як ад містычных праяў:
Там яго шматметровы
Помнік ужо стаяў.

Было ўсё, як на паперы,
Дыктатара ж сцяў адчай:
Цень вялізнай сякеры
Крывавіўся з-за пляча.

І як халуі не збівалі
Яго штоночы, штодзень,
Як помнік той не знішчалі —
Дагэтуль крывавіцца цень.

Коні

За цыганам пасуцца коні.
На спадзе ліпеньская ноч.
Нібы не бачыў я ніколі
Іх мудрых і журботных воч.

Нібы не чуў я іх іржанне,
І пругкі тупат касяка.
Не прыпадаў у хваляванні
Да цёплай грывы лашака.

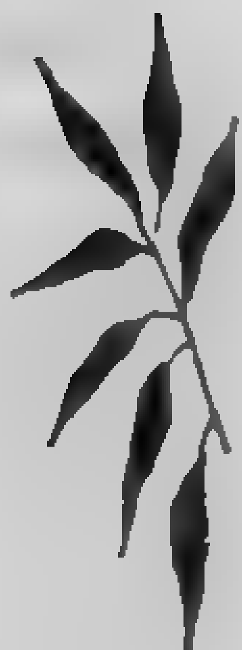
Рыпіць,
Хрумсціць трава густая.
Зары світальнай след прачах.
І спадарожнік пралятае
Над імі, як далёкі птах.

І коні, ўскінуўшы галовы,
Стрыгуць вушамі чуйна ціш...
Ты пашкадуй іх, век суровы,
Не стаў на іх жалезны крыж.

Ты бачыш сам:
Твой шлях не гладкі
І нешта дзеецца не так —
Разводзяць коннікаў нашчадкі
Цяпер пародзістых сабак.

Каня
Не ўсцягнеш у кватэру,
Прастора
Волю дасць каню...
Але пакінь ім на вячэру
І мірны луг,
І цішыню.

Чайка

Цішыня палескіх рэк.
У смузе світальнай — нівы.
Я раўнінны чалавек
І, напэўна, муж раўнівы.

Я нагор'яў не шукаў —
Па душы — лясоў аблога.
Я ў прадонні не штурхаў
І ніколі і нікога.

А калі куляўся сам
Часта ў рэўнасці пякучай,
Верыў прыпяцкім лясам
І дняпроўскім стромкім кручам.

Ціхамірнасць і спакой
Па-над полем,
Па-над рэчкай.
Ты кругляеш нада мной,
Нібы чайка без гняздзечка.

Годзе, годзе шчыраваць,
Церабіць старыя раны.
Чайку трэба кальцаваць.
Я ж даўно акальцаваны.

Латарэйны білет

Сучасная казка

Патрацiўся з пенсii дзед
На латарэйны білет
І выйграў, жартуючы неяк,
«Волгу» за трыццаць капеек.
Рады дзед, рада баба,
Рада курачка раба.
І суседзі таксама рады,
Кінулі палоць свае грады,
Абступілі бабу з дзедам.
Уся кантора калгасная з сельсаветам
Таксама прыбегла ў госці:
— Неверагоднае штосьці!

Прыляцеў селькор на мапедзе,
Сказаў, што тэлехроніка едзе,
Што трэба дзеда прыадзець,
Будуць жа тысячы людзей глядзець,
Не, не тысячы, а ўвесь свет
Хто — на дзеда, хто — на білет.
Замітусілася грамада.
Сенцы, хату памылі, прыбралі,
Абед зварылі-нарыхтавалі.
Яднае нас радасць, не толькі бяда.
Нават сам старшыня калгасу,
Што ў дзедавай хаце не быў ні разу,
Прыслаў брыгаду цесляроў,
Каб хата дзеда між двароў,
Паміж дагледжаных дамоў
Не выпіралася бяльмом.
І што не мог адзін зрабіць
За шмат гадоў той дзед,—
Цяпер зіхціць, цяпер блішчыць,
Як выйгрышны білет.

А калі расшумелася прэса,
Тэле і радыё затрубілі калі,
Уявіў сябе дзед, дзеля інтарэса,
Генералам на белым кані.

Бачыш, думае, ваяваў, гараваў,
Часта ў жыцці было горка.
А цяпер папулярным стаў,
Як тая кіназорка.

А вось і госці здалёку і зблізку
Дзеду кланяцца сталі нізка.
Усе ветлівыя, практычныя.
— Прадай,— кажуць,— дзед,
Білет за «наличные».
Падносяць віна імпартнага шклянку,
Не перастаючы ўсміхацца:
— Ты сваё ў вайну ад'ездзіў на танку,
Дзе табе на аўто катацца...

І сын, што з'ехаў у краі далёкія,
Дзе праца не пыльная, а заробкі высокія,
Што дамоў не пісаў лістоў,
Раптам адбіў тэлеграму дзеду:
«Еду!»

Дзед нават дыхаць пачаў часцей,
За дзень прымаючы столькі гасцей.
Адчувае:
Зусім хутка зваліць змора.
Выйгрыш — на шчасце, а можа — на гора?

Да раніцы з бабаю раіўся дзед
І на пошту патупаў з палёгкаю неяк.
— Вазьміце,— кажа,— ваш латарэйны білет,
Давайце назад маіх трыццаць капеек...

* * *

Лячэбная палата не для свята,
Але хвароб не выбірае дата.

І вось на мне казённая піжама
Зліnялыя і куцыя штаны.
Убачыла б мяне такога мама,
Здзівілася б:
— На што табе яны?
Ты прыадзенься і прыхарашыся,
Ідзі з сям'ёй цярпліваю сваёй
У людны парк, дзе асвятляюць высі
Салюты надвячоркавай парой...

Калі да ложка мулкага прыкуты,
Не утрымаць, як кажуць, хвост трубой.
Не ўбачу я святочныя салюты,
І не пабачу маму я жывой.

Свет звузіўся да сектара акенца.
А думаў я: мой — неабсяжны свет.
І стаў я палахлівым акружэнцам
Усіх сваіх
Хвароб,
Нягод
І бед.

Я цяжка так шчэ не хварэў ні разу,
Хаця нялёгкі на плячах нёс груз.
Жыццё, падкінь трываласці запасу,
Ці падсілкуй мой энергарэсурс.

Калі ж, нібы дзіравую даёнку,
Ты выкінеш мяне у небыццё,
То не забудзь маіх дзяцей і жонку,
Братоў самотных падтрымай, жыццё!

Паўлюку Трусу

Кветкі на магіле Паўлюка.
І цячэ насуперак нягодам
Тут людзей маўклівая рака,
Што завецца коратка: народам.

Тут і я, ціхмяны беларус,
Што прапах з маленства
Жорсткім жвірам.
Дык давай рассцелім свой абрус,
Памянём паэта словам шчырым.

Памянём паэта.
Памаўчым.
У душы не крыўдзячы нікога.
Вельмі многа мы ў жыцці крычым,
Вельмі рэдка слухаем другога.

З думаю пра вечнасць і пра смерць,
Грабучыся шляхам камяністым,
Вельмі проста змалку ачарсцвець,
Вельмі цяжка быць
Крыштальна чыстым.

На падмурку — вечна маладым
З песняю сваёй высакароднай
Ты ім быў, і ты застаўся ім
У высокай памяці народнай.

Пераварот

І сказаў адмірал генералу:
— Не трэба нацыянальнага аўралу.
Не бойся слова «пераварот».
Пераварот —
гэта ўлады кругазварот,
Пакуль не ачухаўся народ
І нас не ўсцёг на эшафот.

А народ ачухаецца пакуль —
Мы пад матыў мілагучненькі
Падкормім яго чэргамі куль
І зашчоўкнем наручнікі.

Не дужа важна, якая дзяржава,
Важна, якая ў дзяржавы слава.
А там, дзе слава —
і праўда там,
І справядлівасць, вядома.
Дакажам ворагам і сябрам,
Што гаспадары мы дома!
Што робіцца ў свеце?
Свет насміхаецца,
Нацыя наша, маўляў, выраджаецца
Не маючы голасу і правоў...
Трэба асвяжыць ёй кроў!

— А хто з нас прыйдзе да ўлады? —
Спытаў генерал,
аднадумцу рады.
— Я! — адказаў яму адмірал.
— Я! — запярэчыў яму генерал.

Схапіліся за пісталеты і ўпалі:
Абое трапна стралялі.

І першы прамень, што пранік праз шторы,
Ашклянелых вачэй убачыўшы зрок,
Ад страху зноў схаваўся ў моры.
А над краінаю
Змрок...
Змрок...
Змрок.

5 Зак. 2168

Душа і цела

На цёплы майскі дзень
Зірнуўшы з-пад крыла,
У квецені садоў
Спяваюць птушкі звонка.
Андрэй мой узмужнеў,
Алеся падрасла,
І, гледзячы на іх,
Памаладзела жонка.

Расчулены і я
Чароўным веснім днём,
Сямейкаю сваёй,
Дзе я цяпер, як лішні.
А за бальнічным,
За двайным-глухім акном
Пялёсткі першыя
На дол скідаюць вішні.

Халат накіне ўрач
Бадзёры, як заўжды,
Паслухае, памацае
Знясіленае цела.
І не заўважыць ён,
Куды яна, куды —
Душа мая —
Адчайна адляцела?

І не заўважыць ён.
Я ведаю і сам:
Аблытаў я яе
Пакутамі такімі,
Што скардзіцца зляцела
Прыпяцкім лясам,
Яна з маленства
Сябравала з імі.

Паспавядацца ім
За ўсе мае грахі,
Паспавядацца ім
За ўсе мае пралікі.
Я да чужога болю
Не глухі,
Ледзь-ледзь цярплю
Уласны боль вялікі.

На скрaзняках дарог
Сябе я не бярог.
З людзьмі душа мая
І плакала, і пела.
І толькі хворы
Зразумець я змог:
Што цела без душы?
І што душа без цела?

І цела і душу
Я часта сам глушыў.
І вось цяпер
Прыходзіць празарэнне.
Нібыта на крыжы,
Распяў я крык душы.
Яна трывае,
Ды баліць сумленне.

* * *

Сысці на паўстанку далёкім,
Зусім незнаёмым, чужым.
І слухаць у жыцце высокім
Ускрык перапёлкі ў цішы.

Вызваньваюць чыстыя росы
Мелодыю зоркавых сфер.
Зліліся зямля і нябёсы
І мой і спакой, і давер.

І думка мільгае жывая:
Нарэшце я змог тут знайсці
Усё, чаго мне
не хапае
Чамусьці заўсёды ў жыцці.

І, ловячы раннюю znічку,
Там, дзе небасхіл запалаў,
Адчуць, што сваю электрычку
У тлумным жыцці не праспаў.

Я вас люблю

1

— Я вас люблю! —
Сказаў я ўпершыню
У львоўскім парку тым спякотным летам
І ёй і сонцу, жнівеньскаму дню.
Яна змаўчала. Я за ёю следам
Ішоў, як цень. Ды толькі не віню
Яе, зляканую прызнаннем гэтым.
Я да самотнай думкі быў прыкуты:
Шукаў каханне, а знайшоў пакуты.

2

— Я вас люблю!
Хто, адкажыце мне,
Ні разу не пачуў такія словы?
Які ні будзе новы век суровы,
Без гэтых слоў не абысціся, не!
Глядзіце, вунь юнак светлагаловы
З букетам руж бяжыць па сцяжыне.
Не абпаліся ж, хлопча, у жыцці,
Каханню вечна на зямлі цвісці!

3

— Я вас люблю!
Магічнасць гэтых слоў
Хвалюе, і чаруе, і ўзвышае.
У лексіконе нават і ў цароў
Без цяжкасці іх кожны адшукае.
Але чамусьці царская любоў
Прыгнётам невыносным люд карае.
Не будзь жа ні прыгонным, ні царом.
Быць у каханні трэба песняром!

4

— Я вас люблю!
Які мой шлях ні быў,
Як ні хістаўся човен майго лёсу,
Я нават хвалям гэта гаварыў,
Што неслі не ратунак, а пагрозу.
І, можа, гэты просценькі матыў
Іх улагоджваў лепей, чымсьці слёзы.
Не можна, мабыць, нам на свеце жыць,
Каб свет, які б ні быў ён, не любіць!

Слізкая дарога

Я газануў на павароце,
Скруціў машыну рух імклівы.
І сэрца ёкнула ў палёце,
Хаця не быў я палахлівы.

Ён тут як тут, аўтаінспектар:
— Ты што, на неба навастрыўся?
Мой твар счарнелы, як пратэктар,
Ад поту чаднага дыміўся.

Глядзіць інспектар падазрона,
Глытаючы дарожны смог.
Перада мной слуга закона
Цяпер стаіць, як цар, як бог.

Я стаў нікчэмным і прапашчым,
Хаця наўмысна не спяшыў.
Ажыў зацюканы мой прашчур
Перапалохана ў душы.

Той, што ярмо цягаў вякамі,
Гарбацячы, нібыта вол.
Відаць, ягонымі вачамі
Я ўпёрся ў разгайданы дол.

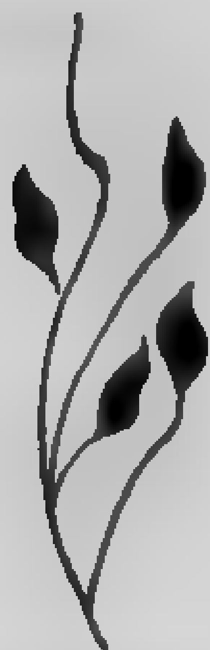
Ды прашчур, мабыць, быў упарты,
Адчуў інспектар сам, наўздзіў:
— Дарога, бачыце, не жарты,—
Сказаў і тут жа адпусціў.

З дынаміка пра максі-міні
Гучаў замежны модны спеў.
А я ў кабіне, як на міне,
Да самай Рэчыцы сядзеў.

О, колькі я на гэтым свеце,
Не разлічыўшы паварот
Ці падштурхнуты —
у кювеце
Зямлю тараніў, быццам крот.

Маю разгубленасць і скруху
Сляпілі стрэчныя агні...
Не парушай законы руху,
Будзь пільным, дружа, не гані!

Вячэра

Збіралі палонныя жолуд,
Збягалі да вёскі часцей.
Цяпер іх і холад і голад,
Як нас, працінаў да касцей.

Нам нелупку маці варыла.
Дзе ж бульбы ёй добрай дастаць?
Варыла і нам гаварыла:
— Не ляжам галодныя спаць...

І вось, калі ў хаце разліўся
Вячэры разварысты пах,
З'явіўся, як не запыліўся,
Азызлы палонны ў дзвярах.

Цяпер не распетрыў ён глотку,
Прыгнуў яго страх і адчай.
Ён зняў нерашуча пілотку,
Гугнявячы сіплае:
— Дай!

Убачыў дзіцячыя вочы,—
Ад голаду пухлі яны,—
Амаль ад парога адскочыў,
Прыпаў галавой да сцяны.

Да той, што скрываўленым летам,—
Ягоны хаўруснік ці не? —
Наведзеным пісталетам
Прыціснуў малога мяне.

Таго заваёўніка жарты
Такі нарабілі мне страх,
Што доўга баяўся я хаты,
Зздзічэла крычаў па начах...

Цяпер жабракуе, ўздыхае
І твар захінае рука.
І, плачучы, маці ссыпае
Ў пілотку наш харч з чыгунка.

Нібыта ашпараны, з хаты
Шмыгнуў на падворак хутчэй.
Там іхнія, помню, салдаты
Лавілі са смехам курэй.

* * *

Чамусьці я ў гэта не веру,
Што мала на свеце даверу,
Што падазронасць пануе,
Якую нічым не скрышыць,
Што зло ўвачавідкі гарцуе,
Дабро між людзей ледзь ліпіць.

Чамусьці не веру я ў гэта,
Пакуль яшчэ кружыць планета
І дзеці смяюцца.
Пакуль
І лашчаць іх, і спавіваюць,
Да зорных вышынь выпраўляюць
Лагодныя рукі матуль.

Я веру, што ўсё мае меру:
І рэчы, і ночы, і дні.
І толькі не мае памеру
Бясконцы сусвет дабрыні.

* * *

Век доўгі і вельмі кароткі.
Па кім гэта звоняць званы?
Старэюць мае аднагодкі,
Няшчасныя дзеці вайны.

Не ў лузе, не ў лесе зязюлі —
Гаротныя нашы гады
Лічылі варожыя кулі,
Салютаў у небе сляды.

Нам выпала ўдачы падкова,
Як свет захадзіў хадуном.
Так, выжылі мы выпадкова,
Ды не выпадкова жывём.

Мы так наглыталіся дыму
На гэтай пакутнай зямлі,
Што змалку свой дом і Радзіму
Ад новых пакут зберaглі.

Дзяцей падрасцілі.
Унукі
Нам просяцца сёння на рукі.
І той-сёй, абпалены, з нас —
Згас.

І, можа, сівеем так рана,
І чуем так рана званы
Не слынныя ветэраны —
Звычайныя дзеці... вайны.

Белая лілея

Над ярам над крутым
Чаромха зацвіла.
Над ярам над крутым
Вясновая завея.
Я дзякую табе,
Што ты са мной была,
Чароўная мая лілея.

Я дзякую табе
За ласку і цяпло,
Я дзякую табе
Пяшчотна і сардэчна.
Лілею ад мяне
Удалеч аднясло,
А ў сэрцы ты маім
Навечна.

Чаромха адцвіла.
Лілея расцвіла.
Схіліліся ў журбе
Пялёсткі над вадою.
Каб ведаць ты магла,
Каб зразумець магла,
Як я хачу
Зноў быць з табою.

І не шкадую я,
Што недзе яр круты,
Чаромха па-над ім,
А пад гарой лілея.
Хацеў бы я забыць,
Што недзе ёсць і ты,
А сэрца ўсё забыць
Не ўмее.

Папараць-кветка

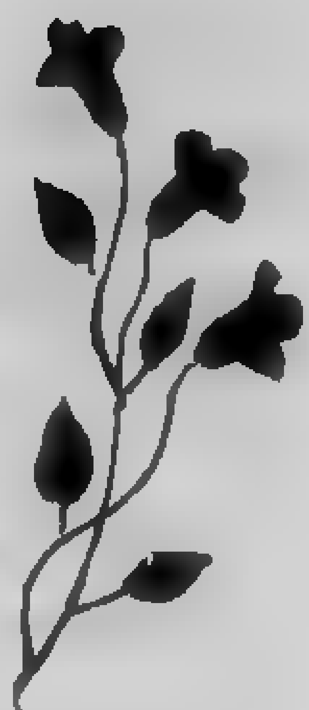
Вабяць азёрныя далі
Ціхай вячэрняй парой,
Дзе мы аднойчы шукалі
Папараць-кветку з табой.
Зоры з табой мы лічылі
Каля азёрнай вады.
Кветкай чароўнай, дзяўчына,
Стала ты мне назаўжды.

Папараць-кветка ўзыходзіць,
Папараць-кветка цвіце.
Папараць-кветку знаходзіць
Той, хто з каханай ідзе.

Чыстыя воды купалля,
Лес прыазёрны і луг
Нам падарылі каханне —
Шчасцем азораны круг.
Шэпчуць дрымотныя хвалі
Голасам птушкі начной.
Папараць-кветку шукалі —
Шчасце знайшлі мы з табой.

Папараць-кветка ўзыходзіць,
Папараць-кветка цвіце.
Папараць-кветку знаходзіць
Той, хто з каханай ідзе!

* * *

Суседа, стоячы ля брамы,
Спытала цётка Акуліна:
— Ці шмат людзей ля новай крамы?

— Людзей няма, адны жанчыны! —
Сказаў той, з раніцы «пад мухай»,
І лупцануў гнядога пугай.

Як замаруджаную міну,
Скаланула Акуліну:

— Адкуль жа людзям тым узяцца,
Калі вы будзеце співацца!

* * *

Гаварыла жонка мужу:
— Я цябе пакінуць мушу.
І гультай ты, і маўчун,
І тупы, нібы калун!

— Слухай, падавай вячэру,
Ці ж мая у тым віна:
Ты і вострую сякеру
Дадзяўбеш да калуна.

* * *

— Мурашом у кавалку бурштыну
Я у памяці Вашай застыну...—
У гарачым курортным экстазе
Вуркатаў палюбоўніцы Вася.

Тая думала доўга ці мала
І на вушка яму прашаптала:
— Будзь маёю каштоўнасцю,
Будзь!
Колькі ў скупцы за гэта дадуць?

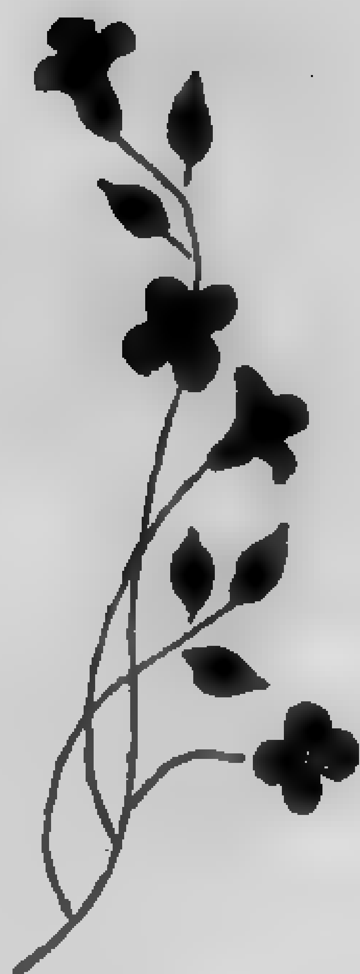
6 Зак. 2168

* * *

Літаратар без традыцыі,
Як салдат без амуніцыі.

Без канцэпцыі наватар,
Як на сцэне імітатар.

Лісты франтавыя

Чытаю лісты франтавыя,
І сэрца трапеча і ные,
І лезе фраза ў галаву:

— Мама, я не дажыву...

У змрочнай нятопленай хаце
Уголас чытае ліст маці,
А я ўпрыхліпку раву:

— Мама, я не дажыву...

Ніхто з нас, малодшых, не знае,
Дзе яна, перадавая,
Што косіць людзей, як траву:

— Мама, я не дажыву...

А трэці свой ліст
Наш брат Міша
Ніколі дамоў не дапіша.
Навекі,— ў канцоўцы таксама,—
Застыла кароткае:

— Мама...

Шэршні

Напалі шэршні на мяне
І ў лазнякі ўзвіліся.
Нібы шпрыцы, ў маёй спіне
Іх джалы засталіся.

Брат іх вышморгваў, я стагнаў,
Глядзеў на плёс пахмура
І, паразяблы, адчуваў:
Расце тэмпература.

З галін пахілага дубка
Сябры мае ныралі
І варанога жарабка
На водмелі купалі.

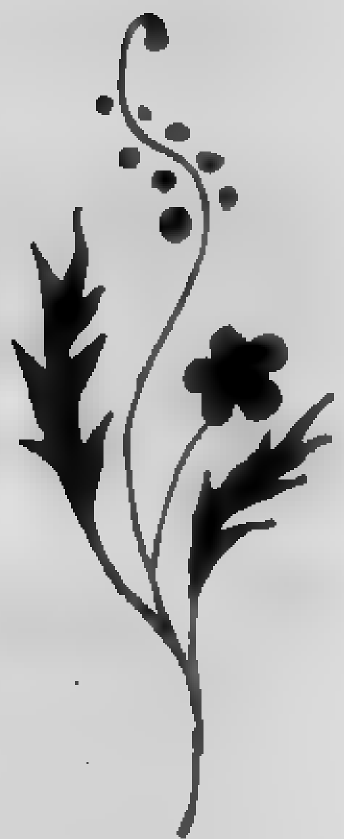
Ніхто на боль мой не зважаў,
Ні людзі, ні прырода.
Нібы не я узбоч ляжаў,
А нейкая калода.

Ад крыўды, мабыць, я ўваскрэс.
Хоць быў мне свет нямілы,
Хістаючыся, я палез
На той дубок пахілы.

Такога даў адтуль нырца,—
Каб не сябры, не брацік,
Застаўся там бы да канца,
Не вынырнуў бы... ў хаце.

Пасля і мне іх ратаваць
Прыйшлося ў дні цяжкія,
Як шэршні сталі іх кусаць,
Не тыя, дык другія.

Пачатак лета

Жывыя хвалі аксаміту
Плывуць за сонны небакрай.
У дудачкі звілося жыта
На добры, кажуць, ураджай.

Дасвеццем росы-самасеі
Згінаюць травы да зямлі.
Не верыцца, што тут завеі
З вятрамі сцюжнымі гулі.

Усё расце, усё буяе
І на палетках і ў бары.
Ад сілы сокаў набракае
На ўзлеску нават пень стары.

Яго жывая карнявіна
Яшчэ не ведае спачыну.
І вось прыйшоў ён, дзень такі —
Адгонцы пырснулі ў бакі.

І сам я на пачатку лета,
Бліжэй да маладога свету,
А да цябе — яшчэ бліжэй.
Ты не журыся, усміхніся.
Глядзі, пяшчотна як спляліся
Адгонцы нашых мар-надзей.

Былі й між нас яны, завеі,
І замаразкі дзе-нідзе.
Але каханне
Не слабее,
Цвіце каханне
І расце.

Выгнаннікі

Апоўначы на пустыры
Сабакі згурціліся ў зграю,
Якіх свае ж гаспадары
З кватэрнага пагналі раю.

Тут і баксёр, тут і ганчак,
І медаліст ёсць сабачыны.
Салодкае няволі смак
Яшчэ казыча ім наздрыны.

Яшчэ парфумай пахне поўсць,
Не патыхае псіным потам,
І не грызуцца шчэ за косць,
Засмурадзелую пад плотам.

І на бяздомнікаў-прыблуд
Гірчаць з нянавісцю былою,
Хоць у прыблуд вучыцца тут,
Як не расстацца з галавою.

А зводдаль змрочнае гайні
Пародзіста ляжыць аўчарка,
Не засмучоная ані,
Ёй ані холадна, ні жарка.

І думае:
шукаць пара
Другія для ратунку дзверы.
І ў новага
гаспадара
Глыбей хаваць свае намеры
І шанаваць яго манеры.

Мораны дуб

Ланцугом зацуглялі яго цесляры.
Пыхкаў трактар натужна на ўскраі сяла.
Гэты мораны дуб спрасаваўся ў віры,
Ні сякера яго не бярэ, ні піла.

І круцілі яго, і вярцелі яго,
Цыркулярцы ён вострыя зубы скрышыў.
Пад бакі падкладалі з саляркай агонь.
І агонь адхінуўся, знямелы наўздзіў.

І майстры пакланіліся нізка яму —
Звычай даўні шануецца ў палешукоў.
Наваколлю акрасай хай будзе ўсяму
Ацяжэла-ўчарнелы равеснік вякоў.

Ён, як помнік,
Узняўся на кручы крутой,
Помнік долі цяжкой,
Помнік долі
Людской.

Толькі змрок набяжыць напрасткі па карчах
Да халодна-свінцовага берага Сожа,—
Кажуць людзі, ён стогне ў асенніх начах,
Нешта хоча сказаць, ды прамовіць не можа.

Не папракай...

Не папракай, схіліўшыся ў журбе,
Што я не ўсё аддаў адной табе.

Аддаць усё — як трапіць у палон.
Адной табе навошта гэты звон
Бароў зарэчных, гамана крыніц?
Перад табою я не падаў ніц.
Не падаў ніц. Я тым шчаслівы быў,
Што лёс нам шчасце пораўну дзяліў.

А як цяпер нам шчасце зберагчы,
Калі нам зябка поруч уначы,
Калі зліліся і зіма і лета?
А гэта ўжо найгоршая прыкмета.
Найгоршая прыкмета. І таму
Суровы лёс пачуцці нашы ў зморы,
Як арыштантаў, кінуў у турму
І браму зачыніў на ўсе запоры.

Я рукі працягну табе праз краты:
— Каханая! У чым я вінаваты?

Замкнутае маўчаннем, як замкамі,
Каханне халаднее паміж намі.
У чым віна мая? Відаць, у тым,
Што я, зачараваўшыся табою,
Цябе ўяўляў істотаю святою,
А для цябе — звычайным быў, зямным.

Здавён дзівосы любіць грамада
І з дзівакоў смяецца для настрою.
Не ведаў я, што рэўнасці бяда
Ужо цікуе з-за вугла за мною.

Цябе ўзнімаючы усё вышэй, вышэй
Над цэлым светам і ў вачах людзей,
Я так цябе уславіў да нябёс,
Што да нябёс тых сам я не дарос.

Не папракай, схіліўшыся ў журбе,
Што я не ўсё адной аддаў табе.

Аддаць усё — як трапіць у палон.
Але, ці быў калі салодкі ён?
Няпраўда, ён салодкі не бывае,
Ды і каму патрэбны ён, калі
Адзін у паднябессі дзесь лунае,
Другі — пакутна ходзіць па зямлі.

Гаворыць Масква...

«Гаворыць Масква!..» —
зноў гучаць
пазыўныя.
І свет прачынаецца
ў хвілі такія
Ад зоркі світальнае
да каласка.
«Гаворыць Масква!..»

І сонца ўзыходзіць.
І цені знікаюць.
І росы іскрацца.
І птушкі спяваюць.
І светла ліецца
над светам надзея,
Што ён не старэе,
што ён маладзее,
Што не наколецца
ўзрушаны свет
На вострыя пікі
крылатых
ракет.
«Гаворыць Масква!..» —
зноў гучыць урачыста.

Праводзяць
чарговы свой з'езд
камуністы.
І словы праўдзівыя
ловіць планета
Як самае
чыстае
ў свеце
паветра.

Партыйныя з'езды!
Праз годы,
вякі —
Для чалавецтва,
нібы маякі,
Што ленінскай праўды
разносяць святло,
Каб гора людское
навечна сплыло.

Печурыцы

Кіну вуды і пачну дзівіцца,
Як свае абшморгваючы пёркі,
У пясчанай кручы печурыцы
Точаць пакручастыя пячоркі.

Як пясочак з крыльцаў абтрасаюць,
Слізгануўшы нізка над вадою.
Як высока ў неба узлятаюць
З лёгкасцю імклівай —
чарадою.

З узбярэжжа —
ластаўкай з падстрэшша
Выпырхае птушка-пералётка.
І не знае, што вясной падрэжа
Кручу зноў імклівая паводка.

Можа, птушкі ведаюць пра гэта,
Ды не наракаюць на прыроду.
Птушанят выводзяць кожным летам,
На крыло іх ставяць да адлёту.

Каб пасля ім з выраю вярнуцца,
Распачаць свой танец каля рэчкі,
Знаючы: вужы не дабяруцца
Цераз прорву ў іхнія гняздзечкі.

Начныя анёлы

Начныя анёлы —
вясковыя матацыклісты,
Скафандры чырвоныя зняўшы,
стаўбуняцца ля ракі.
І прыпарнымі начамі
купаюцца, нібы нудзісты,
І роснаю лугавінай
да вёскі ляцяць напрамкі.
Пражэктарамі па вокнах
слізгаюць сліпучыя фары,
Таранячы цемру начную,
шнарыць па хатах святло.
Але не высвечваюць фары
у вокнах дзявочыя твары,—
У горад сплаўляе
нявест перспектыўных сяло.
Будзе, як кажуць,
надзейна-трывалая змычка
Горада з вёскай
праз год ці праз месяц,
калі
Зяця сюды прынясе
казённая электрычка
Ці персанальна-ўласныя —
цешчыны «Жыгулі».
Толькі і гэтак бывае:
рэйсам апошнім
дзяўчына
Ад вока чужога хаваючы
у горадзе знойдзены скарб,—
Раптам зянацку прывозіць
дадому дачушку ці сына,
І захлынаецца плачам,
і салавее ад скарг.

Вось і шныпарацъ да ранняя
ўлетку начныя анёлы,
Кісла-калючыя звонку,
як маладзенькі агрэст.
Не даганяюць пакуль што
іх звышсучасныя колы
Тэле-кіно абпрамененых
суперсучасных нявест.

Зазімак

Па ім аж пяць ствалоў
Палілі.
І што б вы думалі?
Забілі!
Яшчэ дыміліся ствалы,
А ён, загнаны ганчакамі,—
Камяк скрываўлены, малы,
Гроб снег дрыготкімі нагамі.
Стралкі, не гледзячы на кроў,
Спрачаліся,
Хто з іх лаўчэйшы.
І сярод гэтых кажухоў
Быў заяц
Найнешчаслівейшы.
Пасля ізноў
За стрэлам — стрэл.
Не паляванне,
А расстрэл.

* * *

Леаніду

Я прыехаў дадому здалёк,
Перажыўшы і смутак, і страты.
Ды ніхто тут не крыкне:
— Сынок!
І насустрач не кінецца з хаты.

Без бацькоў замурожыўся двор,
Журавель над калодзежам стыне.
Скасабочыўся плот без падпор
У загуслай крапіўнай націне.

— Добры дзень!
Я не трачу надзей.
Добры дзень!
Чуеш, родная хата?
Можа, раптам з далёкіх гасцей
Зараз вернуцца мама і тата.

Трэба ж грубку паспець пратапіць,
Зараснелы калодзеж адліць.
Трэба ж хату і сенцы прыбраць
І аеру ля ганка паслаць.

І прыбраў,
І паслаў,
Пратапіў
І зварыў я вячэру, вядома.
І гаросныя слёзы праліў —
Мне сароміцца некага дома...

Жыццёвы крыж

Дамоў дзяўчыну я праводзіў,
Мой шлях праз могілкі праходзіў,
Назад вяртаўся.
Раптам крыж
Спытаў мяне:
— Чаму не спіш?

У звонка-ядранай прасторы
— Чаму не спіш? —
Звінелі зоры,
І пеўні, прадзяўбаўшы ціш,
Крычалі мне:
— Чаму не спіш?

Я звяў, разгублена-ціхмяны,
Як злодзей, за руку спайманы.
І з той пары быў я не рад
Сустрэць Яе паміж дзяўчат,
Хоць нагадаў аднойчы крыж:
— Чаго ты спіш?

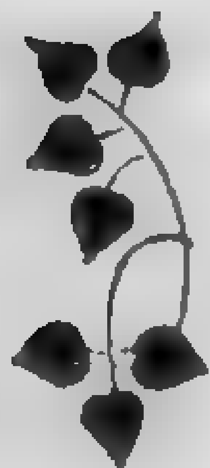
Прайшлі гады.
Я тым жа шляхам
Ішоў прыгнечаным бадзягам:
Убачыць бы, хаця б разок,
Каханне першае здалёк!
І прыдарожны крыж спытаў:
— Ну... што...
Праспаў?

7 Зак. 2168

У школе з англійскім ухілам

У школе з англійскім ухілам
Дзецям раяць размаўляць па-англійску.
Тут усе надпісы, шыльдачкі
І нават школьны расклад,
Усё,— апрача гімнаў,— усё на англійскай мове.
Дырэктар водзіць мяне па класах,
Лабараторыях, майстэрнях,
І я сапраўды адчуваю сябе турыстам
У школе з англійскім ухілам...
Дырэктар гаворыць, што гэта толькі пачатак,
Што школу чакаюць вялікія перспектывы,
Асабліва калі яшчэ ў ясельна-садзікавых групах
І нават дома дзеці загавораць па-англійску.
— Даруйце,— перапыняю яго я,—
Мабыць, я пераблытаў школу
Ці не туды патрапіў:
Я нічога не разумею па-англійску,
Як жа мне з вучнямі паразумецца?
Я люблю мовы ўсіх народаў і нацый,
Ды як адчапіцца ад асацыяцый?
У мяне іншы ўхіл. У дзяцінстве раннім
Інстынктыўна пазнаваў я нямецкую мову.
Перакрыжаваная кулямётнымі чэргамі,
Перасыпаная бруднай лаянкай фашыстаў,
Стогнамі параненых і плачам дзіцячым,
Мова гэтая нагадвала мне шкло,
Па якім я ўцякаў басаnож
З падпаленай карнікамі хаты.
Пахла яна агнём і крывёю...
Жыццё адмыла гэты пах,
Але не змыла дзіцячы страх.
Так што даруйце,
Пра што раскажу я
У школе з англійскім ухілам?

Вароны

Як яны над поплавам гулі,
Як яны над поплавам крычалі...
Сокала вароны задзяўблі,
У лазу на ўзболатку загналі.

Абляпіўшы дрэвы і кусты,
Чысцячы прытупленыя дзюбы,
Ведалі, што сокал малады
Не ўцячэ ад немінучай згубы.

Чым жа зграю сокал угнявіў,
Чым жа ён яе раз'юшыў, сокал?
Можа, тым, што незалежна жыў
І над вараннём лунаў высока?

Мяккі змрок струменіўся ў лазе.
Сокала даконваючы зморам,
Каркалі вароны па чарзе,
Каркалі і ўсім бязладным хорам.

І, рвучы абложнае сіло,—
Хай жа хоць надзея узаўецца,—
Заваліўся сокал на крыло,
Карканне не вытрымала сэрца.

Ціха хмаркі сонныя плылі,
За ракою чырванелі далі.
А вароны, як раней, гулі,
А вароны, як раней, крычалі.

Сустрэча

У гарадок над Прыпяцццю-ракой
Закінула яго камандзіроўка.
І ўсплыў у памяці зялёны домік той,
Дзе некалі жыла яго сяброўка.

Здзівіўся:
Нават нумар не забыў,
І пазваніў расчулена з вакзала.
І блытана ёй нешта гаварыў...
— Прыйду,— яна гулліва адказала.

Ён выглядаў сяброўку з-за вугла,
Не ведаючы, што яна таксама
Яго ў натоўпе неўпрыкмет знайшла
І да яго не кінулася прама.

— Глядзі ты,— думала,—
Як зморшчаны арэх,
З такім цяпер мне сустракацца грэх...
А ён падумаў:
— Меж не мае цела:
Яна катастрафічна растаўсцела...

І міма невідушча ён прайшоў
З палёгкаю:
«І што я ў ёй знайшоў!»
Расчаравана і яна прайшла,
Падумаўшы:
«І што я ў ім знайшла!»

Ліпень

На глухіх выжарынах лясных
Пахнуць пераспелыя суніцы.
Разамлела хмеляць медуніцы
На глухіх выжарынах лясных.

Сочыцца жывіца з-пад кары,
Па ігліцы на траву страсецца.
Сонна сойка ўскрыкне ў гушчары,
Поблізу ёй дзяцел адгукнецца.

Зварухне і перагорне ліст
На асінцы сытая спякота.
Дрэмле заяц.
Дрэмле дзік і ліс,
Дрэмлюць і ласі сярод балота.

Я і сам, згрызот сваіх пастух,
Чараміляснымі разагрэты,
Ад лянотнай млявасці распух
Пасярод сукведістага лета.

Тут, у сховах дрэў, кустоў і траў,
Свет сябе выспельваў і пладзіўся,
Нібы я не жыў, не бедаваў,
Нібы я яшчэ не нарадзіўся.

Быў я свой між соснаў і ялін,
Родзічам табе, мураш рухавы.
Нібы той далёкі славянін,
Што яшчэ не знаў пакут і славы —
Неба і зямлі слухмяны сын.
І яму, пад бок паслаўшы травы,
Мяккі ліпень лашчыў зрок і слых
На глухіх выжарынах лясных.

Совы

Лістападаўскім вечарам цёмным
Да шашы я спяшаўся з дубровы.
Нада мной, нібы ў царстве сонным,
Закугікалі раптам совы.

Ведаў я, хто рагоча, і плача,
І пішчыць, і вішчыць нада мною.
Хто хаўтурна галосіць, няйначай,
Захлынаецца ўласнай крывёю.

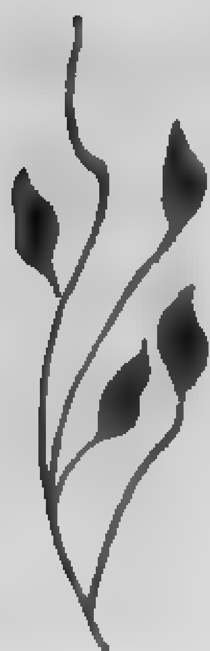
Шамацела сухая лістота,
Ашалелыя шорхалі птахі,
А мяне аж да сёмага поту
Праціналі халодныя жахі.

Неўпрыкмет ад настрою такога,
Як ашпараны шорхатам-свістам,
Прыгадаеш і чорта, і бога,
І на свеце усіх атэістаў.

Як страх зубы клыкастыя шчэрыць,
Як ты робішся спуджана-хворым,—
Хто не верыць, той можа праверыць,
Мы пра гэта пасля пагаворым.

Гэты страх на мяжы асалоды
Робіць розум такім праяснелым,
Быццам стрэўся з душою прыроды,
А не з дзённа-пейзажыстым целам.

Вясельныя картэжы

Калі вясельныя картэжы
Па людных вуліцах ляцяць,
На тратуарным узбярэжжы
Усе ім з зайздрасцю глядзяць.

Чужое шчасце нас ласкавіць,
Як сонца — познюю траву.
Пенсіянер — спіну расправіць,
Юнак — пачэша галаву.

Паволі вуліца пусцее,
Што днём гудзе на ўсе лады.
І свет затурканы дабрэе,
Зацюканы — дабрэеш ты.

Адчуеш смутак непазбежны
І захапленне, нават страх,
Калі вясельныя картэжы
Ляцяць па вострых віражах.

Пад гул святочны і ўрачысты
Жаніх прыціхне з маладой,
Як юныя эквілібрысты
Перад натоўпам над зямлёй.

На тратуарным узбярэжжы
Што давядзецца ім згадаць,
Калі ўжо іншыя картэжы
Імкліва міма праляцяць?

Завод

1. Палешуку

Завод рамонтна-механічны.
Узлёт мой мройна-рамантычны
Да вабных інжынерных сфер,
Дзе цэняць справы, а не словы,
Дзе праз накачкі і вымовы
Расце сапраўдны інжынер.

Чаму ён сніцца мне начамі,
Завод з бяссоннымі вачамі,
Дзе друг мой, Ігар Паляшук,
Ірве фантазіяй, разлікам,
Загадам, просьбай, часам крыкам
Палон штодзённых творчых мук?

Як з маладосці загрузілі,—
Яго падводзіць дабрыня,—
То і паклажу зняць забылі,
Нібы з цягучага каня.

Аднак Арсенавіч не плача,
Без клопатаў не можа жыць.
І з маладзёнкамі паскача,
І ветэранна пашуміць.

На сходах сумных і бурлістых
Не лічыць лішнім нагадаць:
Такіх, як ён, спецыялістаў
Начальству трэба шанаваць!

Прыгрозіць:
— Зволіцца хачу я!
Ні дня спакойна не пражыў!
І зноў у цэху заначуе,
Каб новы залатаць прарыў.

Клён і дзічка

Рыгору

Некалі ў класе дзевятым,—
Дзе яна, тая вясна? —
Клён пасадзілі мы з братам.
Вось ён шуміць ля акна.

Клёну лясная сястрычка,—
Звыкліся ўжо ў цеснаце,—
Побач калючая знічка
Ранняй вясною цвіце.

Звон асядае пчаліны,
Лашчыць іх ціш і спакой.
Зверху спляліся галіны,
А карані — пад зямлёй.

Вынесем стол на падворак,
Сядзем з табою між дрэў,
Каб аж да ранішніх зорак
Слухаць вячысты напеў.

Ды нам не вернуць былога
Хвалі жыццёвай ракі.
Сонна не мукне карова,
Спаць не паклічуць бацькі.

Пад небасхілам Айчыны
З ціхай самотай-журбой
Мы з табой, як вершаліны,
А карані — пад зямлёй.

І не птушыная звычка,—
Клічуць здалёк нас дамоў
Клён пастарэлы і дзічка
Голасам ціхім бацькоў.

Міністр без партфеля

У вёсцы і зараз жыве той Амеля,
З мянушкаю дзіўнай:
«Міністр без партфеля»,
Да вёскі прыбіўся ён не самапасам,
З раёна прывезлі яго на падводзе,
Абралі яго старшынёю калгаса,
А потым сказалі:
— Годзе!
Пакуль яму гэта аднойчы сказалі,
Дом цесляры яму пабудавалі,
Амеля прыжыўся, асем'яніўся,
І долі сваёй кіраўнічай скарыўся,
І на арбіце службовай завіс,
Ды рос ён чамусьці не ўверх, а ўніз.
І людзі зжыліся з шаноўным Амелем,
Як ён з кіраўнічым шурпатым партфелем.
Няма ў гаспадарцы ніякай пасады,
Якой бы Амеля ў свой час не даў рады,
Дзе б не пабывала Амелі нага,
Дарос ён, нарэшце, да пастуха.
Дарос і, напэўна, спачатку здзівіўся,
Што талент ягоны так хутка раскрыўся.
За месца сваё перастаў калаціцца,
Не збітаму з тропу апекунамі,
І добра есца яму, і спіцца,
І мулка не гэтак, як нам з вамі.
Паздаравелы, крамяны, як грыб,
Да працы, як кажуць на вёсцы, прыліп.
Удоі нарошчваў, і мяса нагульваў,
І ад раматусу ўжо не накульгваў.
На кадры багаты ён, час наш вятрысты,
Мяняліся розныя спецыялісты,
Адны выраслі, другія завялі,
За вёскай вунь селішча забудавалі,

Аднавяскоўцы з рукі нечай лоўкай
Празвалі пасёлачак той «Брахуноўкай»,
Дзе ў доміку першым прыжыўся Амеля,
Славуты пастух наш —
Міністр без партфеля.
Як толькі на ферме палепшала справа,
Прыйшла да Амелі раённая слава.
А слава заўсёды сяброўку гукае,
Прыйшла неўпрыкмет да яго — абласная.
А там зачасцілі і госці сталіцы,
Каб у Амелі сакрэтам вучыцца.
...На пенсіі зараз калгаснай Амеля,
Пастух ганаровы — міністр без партфеля.
Мяняецца час, і мяняюцца кадры,
А вопыт Амелі чаго-небудзь варты.

Чорны кот

Ускрыкнуў ад крыўды і болю,
Уцёк ад аблогі варожай.
Загналі ката на таполю,
А злезці назад ён не можа.

Лавіў ён калючыя словы,
Залізваючы сіняκі:
— Адразу відаць — не вясковы,
Адразу відаць — гарадскі...

Ды не правядзеш на мякіне
Таго, каго люд пакараў.
Тры дні ён сядзеў на галіне
І толькі начамі крычаў.

Працоўны і пенсіянерны
Гнявіўся ўвесь дом шматкватэрны,
Ды не спачуваў ён кату,
Нібы вешчаваў той бяду.

Сядзячую забастоўку,
Відаць, падхапілі б каты,
Ды ўбачыўшы неяк сяброўку,
Ён шухнуў за ёю ў кусты.

Заляпалі вокны і дзверы,
Да раніцы зноў дом не спаў.
Гадалі-рашалі кватэры,
Чаму кот крычаць перастаў?

Касавіца

Узбоч дарожнай магістралі
Мужчыны з косамі стаялі.
У плаўках. Плыў над імі дым.
Жанчын купальнікі мільгалі,
Жанчыны ў лузе загаралі,
Нібы на пляжы гарадскім.

Яшчэ далёка да змяркання,
Яшчэ трава ў пакосах вяне,
Але, як бачыце, але...
Адпрацавалі, адрабілі,
Пазагаралі, пакурылі
І пасвяжэлі на сяле,

З якога некалі збягалі,
Куды за салам прыязджалі
На выхадныя ад станкоў.
Надыхаўшыся ў цэху пылам,
У край пастылы, зараз мілы
Яны вярнуліся ізноў.

Людзей не трэба вінаваціць,
Дзяржаўнай мудрасці не траціць
Нідзе ніколі наш народ.
Таго ж, хто толькі мудрагеліць
І пальцам у нябёсы цэліць —
Адразу бачыць навылёт.

Вось будзе заўтра ў цэху смеху
Усім астатнім на пацеху,
Аж зарагоча ўвесь завод:
Аўтобус звёз адзенне шэфаў
І толькі раніцай прыехаў —
Зламаўся, кажуць, ля варот.

Прылюдна...

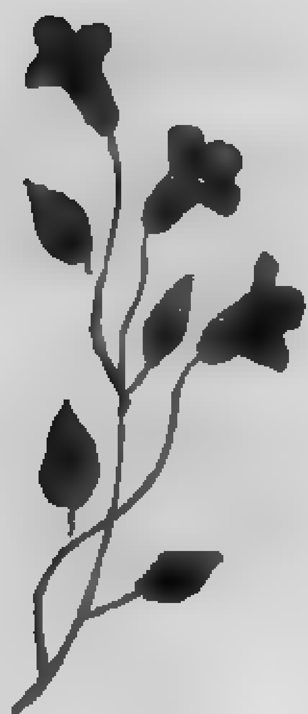
Калі застаецца жанчына адна
І звонка прылюдна смяецца,
Не верце, што стала шчаслівай яна:
Смех болем яшчэ адгукнецца.

Калі застаецца мужчына адзін,
Прылюдна ўслаўляючы волю,
Не верце,— як блудны зацюканы сын,
Яшчэ захлынецца ад болю.

І шчасце, і воля, і радасць, і боль
Патрэбны, відаць, чалавеку,
Як трэба ў дарозе звычайная соль,
Каб не выраджацца ў калеку.

А хто з самалюбнасцю жарабка
На выпасах сытых гуляе,
Нагадвае вечнага жабрака:
Жыве, але торба пустая.

Дом

Калі ад'язджаеш з дому,
Дзе пакідаеш любоў,
Ужо адчуваеш стому,
Нібы ты вярнуўся дамоў.

А думаў:
Мне б з'ехаць толькі,
Расслабіцца, адпачыць.
Ласкай казённай койкі
Сэрца не залячыць.

Я слаўлю шляхі-дарогі
І магістральны гром.
Але пакланіцца ў ногі
Дазволь табе, родны дом!

І дзе ні езджу, хаджу я,
З якога ні п'ю каўша,—
Заўсёды дома начуе
Чамусьці мая душа.

Мой сыне!
Галодны ці сыты —
Які ні прытуліць край,
Роднага дома арбіты
Ніколі не забывай.

Каб ад'язджаючы з дому,
Дзе ты пакінеш любоў,
Ужо адчуваў ты стому,
Нібы ты вярнуўся дамоў.

* * *

Пашкадуйце няверных сяброў.
У бяссонныя ночы
няверʼе
Ім скубе палахлівае перʼе,
Студзіць роспаччу вадкую кроў,
Пашкадуйце няверных сяброў.

Ім цяжэй удвая, чымсьці вам:
За памылкі вы ўжо заплацілі
І сваім ненадзейным сябрам
Вы надзейнасць сваю падарылі.

І цяпер што яны зробяць з ёй?
Падазронасць нясе ім пакуты:
«Чалавек і раздзеты, разуты,
А які жыццялюбы настрой!

Бачыш, можа ён жыць, не тужыць,
Хоць жыццё пашчаляла на часткі...»
І на вас расстаўляючы пасткі,
Ім сумленне нічым не адмыць.

Нават вораг не гэтак страшней,
Як сяброў нечаканая здрада.
Вораг цэліць грудзіны лявей,
А сябры накрываюць гранатай...

* * *

На бераг выстылы паўднёвы
Плыве праз ранішні туман
Зялёнае святло дубровы
З мядовым водарам палян.

Тут бераг росны муравее,
А там, дзе ў прыцемках лаза,
Яшчэ пустынна ружавее
Наўсцяж пясчаная каса.

Яшчэ дажджы не лапаталі,
Яна з жыўцоў сцюдзёных п'е.
Яшчэ яе не прытапталі
І не забрудзілі яе.

Дуброву ціхую і вёску
З перадсвітальнай цішынёй
І гэту чыстую палоску
Са свежай зябкасцю рачной

Я ўжо не так улетку бачу,
Як бачыў шмат гадоў назад.
Ды кожны раз,— сабе заначу,—
Мне даражэе далягляд.

І даражэе, і чужэе
З узмахам кожнага вясла,
Нібы юначая надзея,
Што ў незваротнасць адплыла.

8 Зак. 2168

Раз'езд

На хваробы і на стрэсы
Скардзяцца, нібы сябрам,
Міжнародныя экспрэсы
Прыгарадным цягнікам.

Тыя ж, ловячы начамі
Жах згрызот-турбот чужых,
Толькі лыпаюць вачамі
На пуцях на запасных.

І ніхто з іх не пакажа
Татуіроўку ля бакоў:
«Сдесь седели Маша, Яша
Плюс прикрасная любов!»

Не пакажа ім такое,
Ад чаго б любы экспрэс
Заківаў бы галавою:
«Да чаго дайшоў прагрэс...»

Не пакажа, не раскажа,
Як грыміць працоўны люд,—
Тым, хто толькі баіць Баем,
Сам жыве і не шманае,—
Свой выносячы прысуд.

І якія інтарэсы
Сёння мае чалавек,
Міжнародныя экспрэсы
Не пазнаюць за свой век.

Магістральная сустрэча.
Каго першым прапусціць?
Вунь ён, прыгарадны, крэкча,
Міжнародны вунь ляціць.

Сакрэт даўгалецця

Як стаў дзядзька Іван паміраць,
Стаў суседзям свой скарб раздаваць.
Каму міскі, каму лыжкі,
Каму старажытныя кніжкі,
Каму пілу, каму сякеру,
Каму дзяржаўнай пазыкі паперы,
Каму аўсянку, каму пшонку,
Каму самаробную тушонку,
Перадаў бабыль і маладзічкам штосьці,
Каб і на магілку хадзілі ў госці.
І пусты, і нішчымны, як збан,
Стаў ачуньваць дзядзька Іван.
Ані міскі, ані лыжкі,
Ні паперчыны, ні кніжкі,
Ні пілы няма, ні сякеры,
Ні абеда, ні вячэры.
— Не! — заўпарціўся,—
Не памру,
Пакуль скарб увесь не збяру...

І дагэтуль не памірае,
Усё скарб свой шукае, збірае...

Аблажныя дажджы

Аблажныя дажджы над абшарам.
Дрэвы вецер выкручвае, гне,
Не маркотна адным толькі хмарам
У маркотнай лясной старане.

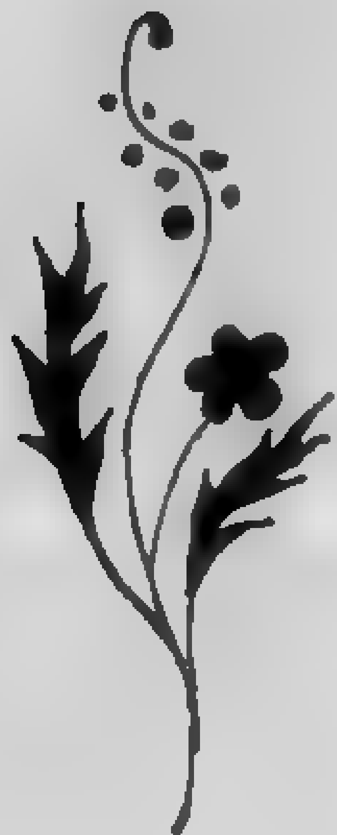
На душы аблажныя трывогі
У аб'ездчыцы.
Чым разагнаць?
Абсушыцца пусціла з дарогі
І паклала за грубкаю спаць.

Доўга нешта на кухні грымела,
За сцяною варочаўся гром.
І маланак пякучыя стрэлы
Праляталі за цёмным акном.

У разветраным грукаце-звоне
Бор стагнаў, скаланаўся і гуў.
Быццам едучы ў дрогкім вагоне,
Я пад раніцу толькі заснуў.

Аблажныя дажджы.
І не спіцца.
І не знаю, чаму гэта мне
Маладая аб'ездчыца сніцца
У маркотнай лясной старане.

* * *

Чым вякам ты пахвалішся,
У вяках чым праславішся,
Час маторны і мутарны,
Электронны, камп'ютэрны?

Мастакамі,
Паэтамі,
Светлай доляй людскою?
Можа, толькі ракетамі,
Што вісяць над табою?

Можа, сонцам прыручаным,
Каб — ні смерчаў, ні сцюжы?
Акіянам атручаным,
Амярцвеласцю сушы?

У раз'ятраным гудзе і брудзе,
Чуеш, час што адказвае нам:
— Чым мяне вы загрузіце, людзі,
Я дарэшты вякам перадам!

Рака

Для радасці трэба не многа.
Гаі, пералескі, кусты,
Глухая лясная дарога,
Рака і на беразе — ты.

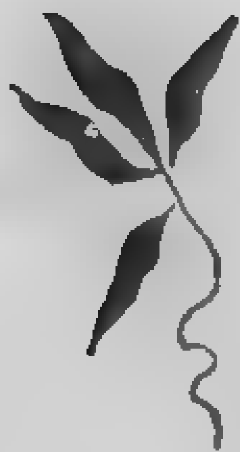
Няхай аб надзеі пякучай
Маёй табе выкажа бор,
Касцёр над высокаю кручай
І зор незасмучаны хор.

Крылом ахінае світанне
І нас, і вяршыні бяроз.
І верыцца ў вечнасць кахання
Пад вечнасцю сініх нябёс.

І сэрца змірыцца не хоча
У гэтай лясной цішыні,
Што пройдуць вясновыя ночы,
Што прыйдуць зімовыя дні.

Акрыліць нас радасць чужая,
Як з'явімся тут праз вякі,
Дзе вогнішча наша палае
І час яго не залівае
На беразе ціхай ракі.

Лідэр

Вось ляціць ён прама, коса,
Аж раве надрыўна траса,
Пераможца аўтакроса,
Аўтааматарак акраса.

Толькі войкнуць,
Толькі віскнуць
Тармазы і ў дыме шыны.
І прыхільніцы павіснуць
На яго спацелай шыі.

А пакуль нібы камета
Над бетонкай пралятае.
І за ім нясецца следам
Аўтазграя хуткасная.

Ёк у лідэры прабіўся!
Паварот і разварот.
І зліваюцца раты ўсе
У адзін вялізны рот.

Асцярожней, чуеш, хлопча!
Спуск наперадзе круты.
Гэты рот цябе засмокча,
Потым выплюне ў кусты.

Ты і спрытны, ты і лоўкі,
Ты сапернікаў растоўк.
На шчаслівыя ж канцоўкі
Не клюе цяпер натоўп.

Падавай яму здарэнні,
Жах да самых да касцей...
Праўду кажуць: прасычэнне
Небяспечна для людзей.

* * *

«У кожнага сваё па печы...» —
Суседку маці суцяшала.
Сама ж, падумаўшы аб нечым,
Слязу хусцінкай выцірала.

Не разумеў я тыя словы,
Глядзеў на цётку непрыветна.
Мне б толькі з хаты, ды не ў дровы,—
Да рэчкі шмыгнуць непрыкметна.

Пасля я скардзіўся:
— Знявечыў
Я сам свой шлях.
Жыць цяжка стала...
«У кожнага сваё па печы...» —
Матуля ціха адказала.

Ні спачування-шкадавання,
Ні суцяшэння, асуджэння.
Але было яе маўчанне
Як на дарогу благаславенне.

Жывому ад жыцця не збегчы.
Яно — не пухам прад табою.
«У кожнага сваё па печы...» —
Я знаю, што гэта такое.

Але, на жаль, прыходзіць вопыт,
Як на яго слабее попыт.

* * *

Асіннік — прыроды гадзіннік.
Сцяты жоўтай журботай,
Ён лету падводзіць вынік
Сваёй трапяткой лістотай.

Калі на спусцелыя пожні
Восень дыхне глыбока,
Лісток узляціць апошні
Вышэй бухматых аблокаў.

Ды, сціснуты халадзінай,
Над шэраю плынню Сожа
Далей журбы жураўлінай
Ён паляцець не зможа.

Ён будзе павольна падаць,
Гайдаючыся ў прасторы,
Пакуль не стомяцца плакаць
Над ім асеннія зоры.

Няма ў гэты час настрою.
І гэты лісток зжаўцелы
Здаецца жывою душою,
Што адляцела ад цела.

Ластаўкі

Ластаўкі пакормяць птушанят,
Ім пачысцяць дзюбачкі і крыльцы.
І прыціхнуць побач на галінцы,
Як сто тысяч год таму назад.

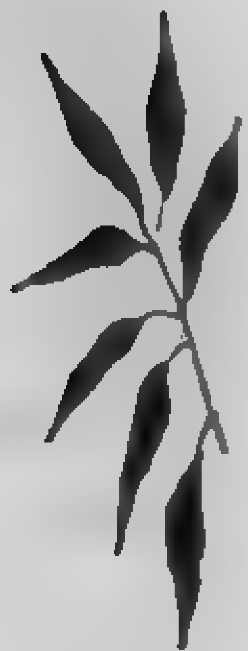
Чым жа вабіць вёска пад гарой
Іх, вясновай радасці вястунак,
Хоць пад чалавечаю страхой
Часта ненадзейны іх прытулак?

І чаму ён верыць, гаспадар:
Як падстрэшша ластаўка пакіне —
Нейкая стыхія ці пажар
На яго жытло вось-вось нахлыне?

І шчабечуць ластаўкі спрадвек,
І людскую дабрыню ўслаўляюць,
Вераць ёй, як нават чалавек
Сам сабе не верыць у адчаі.

Чый яны шануюць запавет:
Чалавека вераю пазначыць,—
Нібы наш і злы, і добры свет
На сто тысяч год наперад бачаць?

* * *

За лесам сонейка садзіцца,
Туман застыў над курганамі.
Вячэрні бор прапах жывіцай
І выспелымі верасамі.

І соснаў цені залаціста
Упалі з кручы ў плынь рачную.
І свет вячыста і ўрачыста
Глядзіць на прыгажосць зямную.

І замаўкае спеў птушыны,
І рыба ў ямах не пляскоча.
І аціхае страх звярыны
На узбярэжку дня і ночы.

І, як малому, на змярканні,
З душы зганяючы самотнасць,
Чамусьці верыцца ў паданні
І нават, можа, ў несмяротнасць.

Абяцанкі

Колькі сябе помню,
Мне ўсе абяцалі нешта прыемнае.
І толькі ў дзяцінстве абяцанкі збываліся,
Ды і то не заўсёды.
І зараз мне абяцаюць:
Сіноптыкі — цудоўнае надвор'е,
Вучоныя — тэхніка-эканамічны ўзлёт,
Філосафы — шчаслівую будучыню.
Але навучаны горкім вопытам жыцця,
Я сам нічога не абяцаю
Ні сіноптыкам,
Ні вучоным,
Ні філосафам.
Нават дзецям сваім
Пазбягаю што-небудзь абяцаць,
Баючыся не выканаць абяцанне,
Баючыся ператварыцца ў балбатуна.
У такія выпадкі я прыгадваю свайго настаўніка,
Які гаварыў на ўроках мовы:
— Я не буду вам абяцаць,
Што навучу вас граматна пісаць.
Але пастараюся дапамагчы вам
Граматна думаць,
А думаць, у рэшце рэшт,
Павінны вы самі...

Срэбнае вяселле

На срэбным вяселлі не скачуць,
На срэбным вяселлі не плачуць,
На срэбным вяселлі не п'юць
І посуд на шчасце не б'юць.

Дык што ж тады робяць
На срэбным вяселлі?
Вунь, бачыш, як госцейкі
шчыльна паселі:
Тваіх дваццаць пяць
І маіх дваццаць пяць.
Пра многае могуць яны расказаць.

І ты гэта знаеш, і я не хлушу:
Жылі не заўсёды душа мы ў душу.
Ды як ні было нам і цяжка і скрушна,
Заўсёды жылі мы з табой не бяздушна.

Дзяцей гадавалі,
З людзьмі сябравалі,
Далёкім і блізкім прытулак давалі,
І працавалі з табою штодзень,
Ты — нібы пчолка, а я — авадзень.

І мёду збярэцца, напэўна, замнога
У нас да вяселля з табой залатога.

Давай жа хоць крышку паскачам,
І, можа, хоць крышку паплачам,
І вып'ем гаючага зелля
З табою на срэбным вяселлі.

* * *

Нарач то спявае, то пляскоча,
То глыбока дрэмле ў цішыні.
Ядраныя жнівеньскія ночы,
Сонечныя выспелыя дні.

На пагорках пажаўцела ніва.
Ружавее па нізах туман.
Край мой родны дыхае шчасліва
Водарам азёр, лугоў, палян.

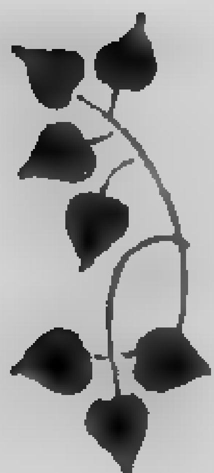
Дзе ён, дынамітны пах металу,
Ад якога чадзела сяло?
Быццам не гуло тут, не палала,
Быццам не грымела, не пякло.

У траве гудуць чмялі і восы,
І злучае ў далях позірк мой
Ільняныя чыстыя нябёсы
З мройна-залацістаю зямлёй.

Дык чаму ж разгубленасць і шчасце
Я адчуў сярод лугоў і ніў?
Быццам перажыў я ўсе напасці,
Быццам шмат стагоддзяў я пражыў.

Так было, і будзе так заўсёды,
Як заўсёды будзе чалавек
Векавечнасць адчуваць прыроды
І Айчыну не кідаць на здзек.

* * *

Падрэзаў бераг пакручасты
Над Сожам замчышча старое.
Байніцы, сцены і пілястры
Вясною зніклі пад вадою.

Адразу ўбачыў з пераправы,
Калі вярнуўся я дадому,
Што краявід і бераг правы
Мне стаў чужы і незнаёмы.

Сяло за ўзгоркамі дыміцца,
Кусты глядзяць з нізоўя куца.
Няма дзе воку зачапіцца,
Няма душы дзе ўскалыхнуцца.

Пад кручаю крычалі кралі —
З турысцкай базы развядзёнкі.
Яны барадачоў склікалі
Магнітафоннае суполкі.

Адмахваліся лена тыя,
Віхляючыся на пароме.
Блішчэлі ногі іх худыя,
Нібыта ўзнятыя з прадоння.

Падумаў я:
Пара настала
Яшчэ не знанага нішчым'я.
Навошта ж ты, рака, забрала
Усё, чым змалку даражыў я?

Перасцярога

Аціхне дожджык-грыбасей,
Расой сыпне асіннік.
Чародка белая гусей
У хмарах чорна-сініх.
Калі ў грыбы сабраўся ты,
То, гледзячы пад ногі,
Глядзі сюды,
Глядзі туды,
Не збіцца каб з дарогі.
У сасняках, каля бяроз,
Дзе сонцам дол угрэты,—
Дары зямлі — дары нябёс.
Не забывай пра гэта.
І там, дзе чарано знайшоў,
Усланае грыбамі,
Мох не скубі, як дзік лычом,
Ты сквапнымі рукамі.
У нашай ціхай старане
Такога ненажэру
Лес назаўсёды пракляне,
Пазбавіўшы даверу.
І непрыкметна дзень пры дні
Ты па ягонай ласцы
Марнець пачнеш на карані
Ад усялякай трасцы.
Тым, хто паводзіць у бары
Сябе, нібы зладзюгі,
Не дапамогуць дактары,
Ні зёлкі, ні шаптухі.
Не дапаможа ні прагрэс,
Ні спогаднасць людская...
— Дык ты сабраўся сёння ў лес?
— Не, братка, пачакаю...

* * *

Не трэба жыць як набяжыць.
Так жыць на свеце трэба,
Каб да апошніх дзён любіць
Людзей, зямлю і неба.

Не падаць у сляпы адчай,
Як затрашчаць падпоркі.
Знаць, што жыццёвы каравай
Бывае часам горкі.

Якім ні будзеш малайцом,—
Старайся не забыцца,
Што лепей плакаць з мудрацом,
Чым з дурнем весяліцца.

Хто многа вынес на вяку,
Загартаваўшы волю,
Табе на раны ў час пакут
Ён не падсыпле солі.

Пад знакам шчасця і бяды
Так жыць на свеце трэба,
Нічым каб не зняславіў ты
Людзей, зямлю і неба.

9 Зак. 2168

Пажарніца

Касілі мы на ўзгорку пажарніцу,
Не ў помач нам ні дожджык, ні раса.
Трава, як пераспелая іголіца:
Два ўзмахі — і прытупіцца каса.

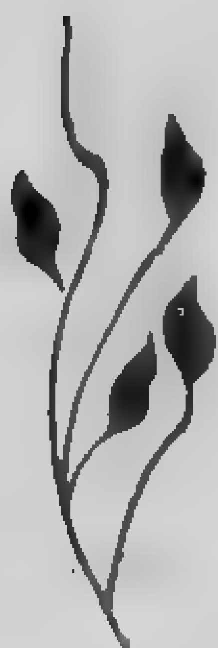
Спытае класны заўтра нас сурова:
— Чаму зноў рад апошні пуставаў?
А я ад сябра, Мішы Маркаўцова,
Пакуль яшчэ нідзе не адставаў.

Не трэба нам гультаяватай славы.
Хапіла б толькі ўпартасці і сіл
Там, дзе майданчык,— падкасіць атавы
І пажарніцы ссохлай на падсціл.

І сапраўды:
Дзе тонка, там і рвецца...
Пагладзіўшы сваіх сясцёр, братоў,
Як бацька, ён на службу прызавецца,
Як бацька, ён не вернецца дамоў.

Упаўшы на дунайскія пагоркі,
Не дазавецца бацьку дакасіць...
І ордэн баявой Чырвонай Зоркі
Ніколі майму сябру не насіць.

Нам з табою...

Нам з табою
Соладка і горка.
Недзе за барамі
Дрэмле гром.
Нас разбудзіць
На світанні зорка
Першародным
Залатым святлом.

Зноўку зацалую,
Замілую...
І ў накрапах
Цёплага дажджу
Спакваля цябе
На плынь рачную
На руках гарачых
Апушчу.

Ты мне
Развітальна усміхнешся,
Шыю мне
Рукамі абаўеш.
Войкнеш,
Прыхінешся,
Адштурхнешся
І на бераг новы
Паплывеш.

Што ж, плыві.
Я даганяць не буду,
Я не буду, чуеш,
Даганяць!
Двойчы не бываць
Такому цуду,

Гэтакаму цуду
Не бываць!

Што звяло нас:
Шчасце, ці няўдача,
Ці начлежны
Прывідны касцёр?
І чаму над намі
Ціха плача,
Ціха плача
На світанні бор?

Развітальны вальс

Туман ружавее світальны,
Нябёсы глядзяцца ў раку.
Станцуем жа вальс развітальны,
Дайце мне Вашу руку.

Станцуем жа тут, ля парома,
Пад музыку зор і вады,
Каб Вам захацелася дома
Зноўку вярнуцца сюды.

Дзе чайкі кругляюць над плёсам,
Дзе свецяць світальна лясы,
Дзе зоркі у вечных нябёсах
Нам падаюць галасы.

І, можа, ў расквечанай зале,
Калі Ваш панікне настрой,
Вы ўспомніце, як танцавалі
Вальс развітальны са мной.

Чаму Вашы ўздрыгваюць плечы,
Чаму засмуціўся пагляд?
Я ў новыя веру сустрэчы,
Верне паром Вас назад.

* * *

Блішчастым інеем злятае
З дубоў марозная маркота.
Ніхто ў нас ноччу не спытае,
Куды ляцім з-за павароту.

Глядзім на свет начны адкрыта.
Шчымлівей бачыцца з гадамі
Усё, што намі пражыта,
Усё, што склалася між намі.

Выбоін на шляху замнога,
Але назад няма звароту.
Ляціць зімовая дарога
У зыркіх плямах галалёду.

Не забуксуем —
Заначуем
Між гурбаў выстылага снегу.
З табою мы не засумуем
Часінай сцюжнага начлегу.

...У снежным воблаку машына
Імчыць, дрыготкая, тугая.
На шкельца хукае жанчына,
Касу павольна расплятае.

Славенія

Славенія —
Слова і слава.
Любляна —
Пяшчота, любоў...
Славянская мяккая мова
З глыбінь скамянелых вякоў.

Свабода
Людзей чалавечыць.
На гэтай пакутнай зямлі
Ні атурэчыць,
Ні анямечыць
Чужынцы народ не змаглі.

І сёння
На вулках Любляны
У водсветах мірнай зары
«Кацюшу» пяюць партызаны,
Нібы ў беларускім бары.

Чаму ж гэтак ціха спяваюць,
Нібы ля начлежных кастроў,
Нібыта з-за гор наплываюць
Варожыя хмары ізноў?

І я, пасланец Беларусі,
У водсветах мірнай зары
Да явара тут прыхінуўся,
Нібы да хваінкі ў бары.

Ракеты глядзяць,
Як цыклопы,
Свет сны міралюбныя сніць,
І чыстая ў цэнтры Еўропы
Крыніца славянства бруіць.

Калі давяраецца маці сын...

Рыгор Барадулін
Да ранку не спіць.
Пакутна ўзор паэтычны
Тчэцца.
На Ушаччыне гром прагрыміць —
Дождж
На Палессі пральецца.
Марозам калючым
Сцяла Сібір,
Прэе ў субтропіках
Глеба.
Паэт — словалюб,
Паэт — любамір,
Сын роднай зямлі
І неба.
Бачыць усё
На экране душы.
Голас нябёсаў
Чуе.
Паэт,
Сумуючы па цішы,
Спакой раўнадушша
Карчуе.
Дзіўныя птахі
Спяваюць над ім,
Хаця свет
Трывогі множыць.
І горка-салодкі
Айчыны дым
Памяць яго
Трывожыць.
Пакуль рука
Трымае пяро

На беразе Ушачкі
Ці Сожа,
Верыць паэт:
Пераможа дабро,
На свеце
Дабро пераможа!
...У вырай плыве
Жураўліны клін
І заварочвае
Зноў на Айчыну.
Калі давяраецца
Маці сын,
Верыць маці
Такому сыну...

Доля

А ведалі
На Ўсходзе ўладары:
Паэты —
Вешчуны і бунтары,
Мяцежнікі паэты
І пракокі,
І чыстыя,
Як горныя патокі.

Нацкоўвалі
Фанатыкаў на іх,
Іх рукапісы
У агні палілі,
Народ жа
Далучаў іх да святых,
Іх песні шанаваў
І іх магілы.

Ці не таму
Яны, уладары,
Іх пачалі прыручваць
Пры двары,
Каб толькі іх
Паэты апявалі,
Авечкамі
Пакорлівымі сталі?

Але выліньваў
Залаты халат
У тых,
Хто не ўтрымаўся
Ад спакусы.
Паэт сапраўдны —
Чалавеку брат.

Ён у гарэм
Сваю не сплавіць музу.

Іншой паэт сапраўдны
Ў жабракі,
Ды не працягваў
Ўладарам рукі.

І я шукаў...

І я шукаў
Гармоніі і згоды
З самім сабой,
З нябёсамі
Здаўна.
Але чым больш
Я пазнаваў прыроду,
Тым больш мяне
Цуралася яна.
Я, творца
Мікрасхем і тэлескопаў,
Глядзеў у бездань
Зорнай нематы.
Але замест
Нябесных недахопаў
Знаходзіў
Дасканаласці сляды.
І думка,
Што ўсё у свеце
Дасканала,
Мае памкненні
Ўсё ж не даканала.
Я, вязень і ўладар
Жыцця планет,
Пачуў,
Касмічнай апантаны сілай,
Як цікае
Гадзіннікавай мінай
Над самым вухам
Таямнічы свет.

ЗМЕСТ

Грачанікаў А.

Г 78 Я вас люблю...: Лірыка.— Мн.: Маст. літ., 1986.— 143 с., іл.

Новы зборнік Анатоля Грачанікава, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі БССР і прэміі Ленінскага камсамола Беларусі — своеасаблівы гімн чалавеку-працаўніку, гаспадару роднай зямлі і свайго лёсу. Паэт раскрывае ў вершах шырокі свет пачуццяў сучасніка, сцвярджае высокія маральна-этычныя нормы нашага жыцця. У паэзіі арганічна спалучаецца лірызм і грамадзянскі пафас.

Г $\frac{4702120200-097}{М302(05)-86}$ 52—86 **ББК 84Бел7**

Анатолий Семенович Гречаников

Я ВАС ЛЮБЛЮ...

Лирика

Минск, издательство «Мастацкая літаратура»

На белорусском языке

Рэдактар Н. І. Семашкевіч
Мастак Л. П. Дубавіцкая
Мастацкі рэдактар А. М. Малышава
Тэхнічны рэдактар А. Б. Барадзіна
Карэктар К. А. Крукоўская

ІБ № 2410

Здадзена ў набор 24.01.86. Падп. да друку 27.05.86. АТ 00579. Фармат 70×90$^1/_{32}$. Папера друк. № 1. Гарнітура звычайная новая. Высокі друк. Ум. друк. арк. 5,27. Ум. фарб.-адб. 5,41. Ул.-выд. арк. 4,80. Тыраж 4500 экз. Зак. 2168. Цана 75 к.

Выдавецтва «Мастацкая літаратура» Дзяржаўнага камітэта БССР па справах выдавецтваў, паліграфіі і кніжнага гандлю. 220600, Мінск, праспект Машэрава, 11.

Мінскі ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга паліграфкамбінат МВПА імя Я. Коласа. 220005, Мінск, Чырвоная, 23.